

UiT Norges arktiske universitet

Det juridiske fakultet

Barns rettslige vern mot mishandling i nære relasjoner

John Nils Andersen

Masteroppgave i Rettsvitenskap, JUR-3902, desember 2021

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Tema, problemstilling og aktualitet	1
1.2	Avgrensning og begrepsavklaring.....	2
1.3	Metode og rettskildebruk	3
1.4	Lov historikk	5
1.5	Kort om videre fremstilling.....	8
2	Barns menneskerettslige vern.....	8
2.1	Innledning.....	8
2.2	Barnets beste	9
2.3	Barns rett til liv, overlevelse og utvikling	12
2.4	Barnets rett til beskyttelse mot vold og vern av den personlige integritet	15
2.5	Statens sikringsplikt og oppsummerende vurderinger	19
3	Straffeloven § 282	20
3.1	Innledende bemerkninger	20
3.2	Den vernede personkrets	22
3.3	De straffbare handlingsalternativene.....	24
3.4	Kjerneområde - Mishandler	27
3.5	Alvorlig mishandling.....	29
3.5.1	Den nedre grensen	29
3.5.2	Oppsummerende vurderinger	33
3.6	Gjentatt mishandling	33
3.6.1	Den nedre grensen	33
3.6.2	HR-2018-390-A	34
3.6.3	HR-2019-1936-U	35
3.6.4	Praksis fra lagmannsretten	36
3.6.5	Oppsummerende vurderinger	40

4	Psykisk mishandling.....	41
4.1	Innledning.....	41
4.2	Den nedre grensen og barns vern	41
5	Passiv medvirkning til mishandling av barn	45
5.1	Innledning.....	45
5.2	Rettslig utgangspunkt.....	46
5.3	Rettspraksis	47
5.3.1	HR-2019-2205-A	48
5.3.2	HR-2020-1343-A	50
5.4	Oppsummerende vurderinger	52
6	Avsluttende vurderinger	54
	Referanseliste	56

1 Innledning

1.1 Tema, problemstilling og aktualitet

Tema for avhandlingen er barns rettslige vern mot mishandling i nære relasjoner. Mishandling mot barn er alvorlig. Det karakteristiske for denne typen lovbrudd er at mishandlingen gjerne består av ulike fysiske og psykiske krenkelser av en sammenhengende og vedvarende karakter.¹ Videre så foregår krenkelsene gjerne i eget hjem, der barna egentlig skal kunne føle seg trygge og ivaretatt. Barn tilhører en sårbar gruppe som er avhengig av omsorg og beskyttelse fra foreldre og andre omsorgspersoner for å klare seg. At barn utsettes for mishandling er dermed svært alvorlig da krenkelsene begås av barnas nærmeste som i utgangspunkt skal gi dem omsorg, beskyttelse og trygghet.² Fordi mishandlingen foretas av barnets nærmeste, vil det naturligvis foreligge et følelsesmessig bånd mellom barnet og gjerningspersonen. Dette kan igjen medføre vanskeligheter med å avdekke mishandlingen da barn ofte kan forsøke å skjule situasjonen som følge av lojalitet og avhengighetsforholdet til foreldre eller andre omsorgspersoner.³

Ifølge Riksadvokatens rundskriv for mål og prioriteringer fra 2021 skal saker som omhandler vold mot barn og mishandling i nære relasjoner ha sentral prioritet ved iverksettelse og gjennomføring av etterforskning.⁴ At denne type lovbrudd skal ha en sentral prioritet må sees i sammenheng med at mishandling mot barn anses som svært alvorlig kriminalitet som utgjør et betydelig samfunns- og folkehelseproblem.⁵

Staten er menneskerettslig forpliktet til å forebygge, forhindre og bekjempe vold mot barn. På et overordnet nivå følger barns vern mot mishandling av Grunnloven⁶ § 104 og forskjellige menneskerettskonvensjoner. Et sentralt virkemiddel for staten for å verne barn mot mishandling er gjennom straffebestemmelsene. Den sentrale bestemmelsen som verner barn

¹ Ot.prp.nr.113 (2004-2005) s. 46.

² Prop. 97 L (2009-2010) s. 31.

³ Justis og beredskapsdepartementet «*Frihet fra vold*» Regjeringens handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner 2021-2024. s. 4.

⁴ RA-2021-1 s. 8 punkt V.

⁵ Justis og beredskapsdepartementet «*Frihet fra vold*» Regjeringens handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner 2021-2024 s. 4.

⁶ Kongerikets Norges Grunnlov 17.mai 1814.

mot mishandling, er straffeloven⁷ § 282. Også andre bestemmelser i straffeloven verner barn mot forskjellige fysiske og psykiske krenkelser, men disse straffebudene fanger ikke opp kompleksiteten og helheten som kjennetegner nettopp mishandling i nære relasjoner.⁸

Hovedproblemstillingen i avhandlingen er hvilke rettslige vern barn har mot mishandling i nære relasjoner. I problemstillingen vil det være sentralt å klarlegge hvor den nedre grensen for straffansvar etter strl. § 282 ligger. Etter en analyse av menneskerettighetene og den nedre grensen for straffeansvar etter § 282, vil det undersøkes hvordan barns menneskerettslige vern er ivaretatt ved typetilfellene psykisk mishandling og passiv medvirkning til mishandling i nære relasjoner.

Tema for avhandlingen er aktuelt da mange barn i Norge dessverre opplever å bli utsatt for fysisk og psykisk vold av nærstående. I en nasjonal omfangsstudie fra 2019 om vold og overgrep mot barn og unge ble det vist til at omtrent 20 prosent av barn har opplevd mindre alvorlig fysisk vold, eksempelvis at de har blitt lugget, kløpet eller klapset med flat hånd. Omtrent 5 prosent hadde opplevd mer alvorlig fysisk vold fra foreldre. Eksempler på alvorlig fysisk vold kunne være å bli sparket, slått med en hard gjenstand eller å bli banket opp. Omtrent 20 prosent av barna hadde opplevd gjentatte psykiske krenkelser fra foreldre. Et viktig funn i studiet var at voldsutøvelsen mot barn sjeldent skjer isolert. De barna som utsettes for vold opplever ofte flere hendelser og ulike typer vold.⁹

1.2 Avgrensning og begrepsavklaring

Det sentrale i avhandlingen vil være å klarlegge hvilke rettslig vern barn har mot mishandling i nære relasjoner. Fokuset vil ligge på det menneskerettslige og strafferettslig vernet. Når det gjelder det menneskerettslige vernet vil det sentrale være å se på de rettighetene som særskilt gjelder for barn. Hovedvekten av fremstillingen av barns menneskerettslige vern vil derfor ligge på Barnekonvensjonens¹⁰ viktigste rettigheter. Den

⁷ Lov 20. mai nr. 28 om straff (heretter strl. eller straffeloven).

⁸ Matningsdal (2017) s. 164.

⁹ NKVTS Rapport nr. 4/2019 s. 14-15.

¹⁰ FNs konvensjon om barns rettigheter av 20 november 1989 (heretter BK eller barnekonvensjonen).

europiske menneskerettighetskonvensjon¹¹ og Istanbulkonvensjonen¹² vil nevnes, men det avgrenses mot en inngående drøftelse av rettighetene som utledes av disse konvensjonene.

Når det gjelder det strafferettslige vernet, vil det vesentlige være å klarlegge hvor den nedre grensen for mishandling ligger etter strl. § 282, og i hvilken grad bestemmelsen bidrar til å ivareta barns menneskerettslige vern mot vold. Det vil derfor avgrenses mot en redegjørelse av de prosessuelle rettighetene barn har som fornærmet i straffesaker da det vil falle utenfor oppgavens tema. Videre så vil det av hensyn til oppgavens omfang, begrenses til kun å drøfte fysisk og psykisk vold. Det vil si at det avgrenses mot tilfeller der barn blir utsatt for seksuelle krenkelser og omsorgssvikt i form av mangel på nødvendig stell og pleie.

1.3 Metode og rettskildebruk

Avhandlingen er en rettsdogmatisk fremstilling. Det innebærer en fremstilling av gjeldende rett, hvor det foretas en utredning om innholdet av gjeldende rettsregler.¹³ Sentrale rettskilder er lovteksten, forarbeider, rettspraksis, juridisk litteratur og internasjonale rettskilder.

For å avklare hvilke rett barn har til vern mot mishandling vil det tas utgangspunkt i relevante menneskerettigheter. Barns menneskerettslige vern mot vold og mishandling kommer særskilt til uttrykk i barnekonvensjonen og Grl. § 104. Barnekonvensjonen er inkorporert gjennom menneskerettsloven¹⁴ § 2 nr. 4, og skal ved motstrid gå foran bestemmelser i annen lovgivning jf. menneskerettsloven § 3. Når det gjelder forståelsen og tolkningen av bestemmelsene i BK følger det av Wien- konvensjonen¹⁵ artikkel 31 nr. 1 at konvensjoner skal tolkes i sammenheng med dens «object and purpose». Norge har ikke ratifisert Wien- konvensjonen men de generelle tolkingsreglene konvensjonen oppstiller er likevel bindende for Norge da bestemmelsene har status som folkerettslig sedvanerett.¹⁶ Videre så utgir FNs barnekomité generelle kommentarer om tolking av bestemmelser i barnekonvensjonen. Kommentarene er ikke rettslig bindende, men Høyesterett har lagt til grunn at det ved

¹¹ Den europeiske menneskerettskonvensjonen av 4.november 1950 (heretter EMK).

¹² Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner av 11.mai 2011 (heretter Istanbulkonvensjonen).

¹³ Skoghøy (2018) s. 25.

¹⁴ Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21.mai 1999 (menneskerettsloven).

¹⁵ Wien-konvensjonen om traktatretten av 23.mai 1969.

¹⁶ Müller (2017) s. 227.

tolkningen av barnekonvensjonen skal legges «stor vekt» på barnekomiteens generelle kommentarer.¹⁷ Det kan i forlengelsen bemerkes at inkorporasjonen av barnekonvensjonen ikke er begrenset til konvensjonsbestemmelsenes ordlyd, men gjelder hele konvensjonenes folkerettslig forpliktende innhold.¹⁸ Det vil derfor være naturlig å ta utgangspunkt i de generelle kommentarene ved tolkningen av barnekonvensjonens bestemmelser.

Flere av artiklene i barnekonvensjonen er relevant for avhandlingen. Prinsippet om barnets beste som følger av BK art. 3, barns rett til liv, overlevelse og utvikling som følger av art. 6 og særlig art. 19 som pålegger statene å beskytte barn mot all form for fysisk og psykisk vold er viktige bestemmelser for oppgavens tema.

EMK er i likhet med BK inkorporert gjennom menneskerettsloven og har på samme måte forrang ved eventuell motstrid med annen lov. EMK oppstiller ikke noen særskilte rettigheter for barn, men det følger av EMK art. 1 at konvensjonen gjelder for «everyone». Barn omfattes dermed av konvensjonens bestemmelser på lik linje med voksne. Av bestemmelsene i EMK er det særlig artikkel 8 om retten til respekt for privatlivet og art. 3 om forbudet mot nedverdiggende behandling som vil være relevant for spørsmålet om barns vern mot mishandling. De samme tolkningsreglene som for BK gjelder også ved tolkning av bestemmelsene i EMK, men her vil i tillegg Den Europeiske menneskerettsdomstolens tolkninger og forståelse av bestemmelsene være bindende. Dette fordi EMD fungerer som prejudikatsdomstol i norsk rett.¹⁹

Barneloven²⁰ § 30 regulerer innholdet i foreldreansvaret og den sivilrettslige omsorgsplikten, og vil derfor også være relevant. Det er bestemmelsens tredje ledd som er sentral for avhandlingens tema, da bestemmelsen pålegger de med foreldreansvar å beskytte barnet mot fysisk og psykisk vold. Når det gjelder spørsmålet om det strafferettslige vernet, og den nedre grensen for straffeansvar, kan det bemerkes at straffeforfølgning av voldsutøvere inngår som

¹⁷ HR-2020-661-S avsnitt 80.

¹⁸ Jens Edvin A. Skoghøy, «Hvilken betydning har uttalelser fra FNs menneskerettskomité og FNs barnekomité som rettskilder?», Foredrag på Nordisk høyesterettsdommerseminar, Oslo 14-15. mars 2016, s. 8.

¹⁹ Nygaard (2004) s. 82.

²⁰ Lov 8.april 1981 nr.7 om barn og foreldre (barnelova)

en integrert del av barns rettsbeskyttelse.²¹ Hverken Grunnloven, menneskerettskonvensjonene eller barneloven setter straffeansvar for mishandling i nære relasjoner. Det er dermed straffelovens bestemmelse som vil være den sentrale virkemiddel for å sikre barnets vern. På strafferettens område har legalitetsprinsippet jf. Grunnloven § 96 og EMK art. 7 stor betydning og vil dermed utgjøre rammen for bruken og tolkningen av strl. § 282.

1.4 Lov historikk

Straffeloven har siden 1902 inneholdt et eget straffebud om mishandling i nære relasjoner. Lenge var det slik at krenkelser som skjedde innenfor nære relasjoner ble ansett å ligge utenfor strafferettens område, da det ble ansett som private anliggender innenfor husets fire vegger.²² I 2001 oppnevnte regjeringen et utvalg, «Kvinnevoldsutvalget» som skulle utrede og vurdere hvordan ulike problemstillinger knyttet til menns vold mot kvinner i nære relasjoner kunne løses. Det ble fremhevet at utvalgets arbeid måtte sees i sammenheng med Norges internasjonale forpliktelser og utviklingen som foregikk på feltet. Utvalget viste herunder til at det er en grunnleggende menneskerett for barn og kvinner å kunne leve et liv uten frykt for vold.²³ Hovedfokuset i utvalgets arbeid var å vurdere kvinners situasjon ved vold i nære relasjoner og deriblant når barn er vitne til volden. Den volden som direkte rammer barn, ble det lagt mindre vekt på å belyse.²⁴ Men det kan likevel argumenteres for at utvalgets arbeid også var med på å fremheve barns vern mot vold ved at det ble satt søkelys på at både kvinner og barn er særlig utsatte og sårbare grupper. Kvinnevoldsutvalget utgav 4. desember 2003 sin utredning NOU 2003:31 «Retten til et liv uten vold». Utvalget fremmet en rekke ulike forslag, blant annet om å innføre en ny straffebestemmelse for vold mot kvinner i nære relasjoner.²⁵ Det ble fremhevet at kvinner kan oppleve mishandling på forskjellige måter, herunder mindre alvorlige krenkelser som ikke fanges opp av straffebestemmelser, men likevel inngår som ledd i mishandlingen. Etter utvalgets syn var det dermed behov for en

²¹ HR-2017-2415-A avsnitt 18.

²² Jacobsen, Husabø, Gröning og Strandbakken (2020) s. 70.

²³ NOU 2003: 31 s. 19.

²⁴ NOU 2003: 31 s. 23.

²⁵ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 35.

bestemmelse som kunne fange opp kompleksiteten som kjennetegner denne type vold og fokusere mer på psykisk vold.²⁶

Justisdepartementet var enig med Kvinnevoldsutvalget og flere høringsinstanser i at de generelle voldslovbruddene ikke like godt fanger opp kompleksiteten og helheten som kjennetegner vold i nære relasjoner. Det var dermed et *reelt behov* for en slik bestemmelse og det ville også synliggjøre at samfunnet ikke aksepterer vold mot nærstående.²⁷ Etter departementets syn var det imidlertid mest hensiktsmessige å modernisere straffeloven 1902²⁸ § 219 fremfor å innføre et helt nytt straffebud. Departementet mente videre at likestillingshensyn talte for at bestemmelsen skulle utformes kjønnsnøytralt.²⁹ Straffebudet ble ved lovrevisjonen i 2005 betraktelig endret. Strl. 1902 § 219 inneholdt kompliserte vilkår og var lite tilgjengelig, bestemmelsen skulle dermed forenkles og moderniseres for å legge til rette for at den kan bli mer brukt.³⁰ Straffeloven 1902 § 219 ble videreført i straffeloven 2005 § 282 uten annen realitetsendring enn at strafferammen ble hevet fra fengsel inntil fire år til fengsel i inntil seks år.³¹ Rettspraksis og forarbeider knyttet til strl. 1902 § 219 er dermed relevant ved tolkningen av strl. 2005 § 282.

Når det gjelder fremveksten av barns særskilte vern mot vold i norsk rett, kan det trekkes frem at foreldre tidligere hadde refselsesrett overfor sine barn. Dette fulgte av lov om Indskrænkning i Anvendelsen av legemlig Revselse 20. juni 1891.³² Refselsesretten ble opphevet i 1972 men det var fremdeles knyttet usikkerhet til om foreldre hadde en viss adgang til å bruke vold i oppdragelsesøyemed, da det ikke ble innført noe uttrykkelig forbud.³³ På grunn av denne usikkerheten ble forbudet mot vold i oppdragelsen skjerpet ved lovendring i 1987. Det ble innført et nytt tredje ledd til barneloven § 30 hvor det het at barnet «må ikkje bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare.» Av forarbeidene kom det imidlertid frem at lovgiver ikke

²⁶ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 35.

²⁷ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 37.

²⁸ Lov 22 mai. 1902 om almindelig borgerlig straffelov (Heretter Straffeloven 1902 eller strl. 1902).

²⁹ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 39.

³⁰ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 5.

³¹ Ot.prp.nr. 22 (2008-2009) s. 433.

³² Ot.prp.nr. 104 (2008-2009) s. 24.

³³ Ot.prp.nr. 104 (2008-2009) s. 24.

mente at det skulle oppstilles et totalforbud, da det ble gjort unntak for «mer lempelige irettesettelser som innebærer en rimelig avpasset bruk av fysisk makt overfor barn». ³⁴ Lette klaps over hånden eller mot buksebaken som en spontan reaksjon ville blant annet ikke rammes. ³⁵

Høyesterett behandlet spørsmålet om refselse i oppdragerøyemed i Rt.2005 s.1567. I et obiter dictum uttalte førstevoterende at lette klaps i oppdragelsesøyemed ikke var straffbart. ³⁶ Uttalelsen skapte debatt og ble kritisert fra en rekke hold. ³⁷ Uttalelsen innebar at foreldre i realiteten hadde mulighet til å utøve vold mot barn i enkelte tilfeller. Sett i lys av Norges forpliktelser etter barnekonvensjonen ville det klart stride imot BK. art 19 som forbyr all form for vold og fysisk avstraffelse av barn.

Den etterfølgende debatten som fulgte i lys av Høyesteretts kjennelse i Rt. 2005 s. 1567 ledet frem til at barneloven § 30 på ny ble endret i 2010. Det ble i tredje ledd tilføyd et nytt annet og tredje punktum der det uttrykkelig ble klargjort at barn ikke skal utsettes for noen form for vold og at all form for vold er forbudt. I forarbeidene til den nye straffeloven av 2005 ble det vurdert om det var nødvendig å klargjøre barns strafferettslige vern mot fysisk avstraffelse nærmere. Departementet mente at det ikke var nødvendig da opphevelsen av refselsesretten, etterfølgende lovendring, samt internasjonale forpliktelser om vern av barn, ikke ga noe tvil om barn har det samme vernet som voksne. ³⁸ Tilføyelsen av et nytt annet og tredje punktum i barneloven § 30 gjorde det klart at det var forbudt med bruk av vold i oppdragelsesøyemed, det var etter departementets syn dermed ikke nødvendig med en presisering i straffeloven. Det ble uttalt at «gjeldende rett er slik å forstå at foreldrenes refsende maktanvendelse overfor barn i dag er uberettiget og straffbar, uansett om den skjer spontant og i oppdragelsesøyemed.» ³⁹ Hvis overtredelse av bl. § 30 skal føre til straffeansvar må voldsbestemmelsene i straffeloven være overtrådt, og hvis det er tale om alvorlige, systematiske eller langvarige krenkelser kan § 282 komme til anvendelse.

³⁴ Ot.prp.nr. 8 (1986-1987) s. 7.

³⁵ Ot.prp.nr. 8 (1986-1987) s. 7.

³⁶ Rt.2005 s. 1567 avsnitt 24.

³⁷ Ot.prp.nr. 104 (2008-2009) s. 29.

³⁸ Ot.prp.nr. 22 (2008-2009) s. 176.

³⁹ Ot.prp.nr. 22 (2008-2009) s. 177.

1.5 Kort om videre fremstilling

I kapittel 2 vil det bli gjort rede for barns menneskerettslige vern mot mishandling. Det vil herunder redegjøres for noen sentrale prinsipper som har betydning for barns vern, samt hvilke forpliktelser staten har for å verne barn. I kapittel 3 vil det gis en oversikt over barns strafferettslige vern mot mishandling. Vilkårene i § 282 vil analyseres og det vil redegjøres for bestemmelsens kjerneområde og hvor den nedre grensen for straffeansvar etter bestemmelsen ligger. I kapittel 4 og 5 rettes fokuset mot hvordan barns menneskerettslige vern er ivaretatt når barnet blir utsatt for psykiske vold og i saker som omhandler passiv medvirkning til mishandling av barn. I kapittel 6 vil det foretas avsluttende vurderinger.

2 Barns menneskerettslige vern

2.1 Innledning

Det er en grunnleggende menneskerettighet å kunne leve et liv uten vold og frykt for vold. I det forestående kapitlet skal jeg ta for meg hvilke menneskerettslige forpliktelser staten har for å verne barn mot mishandling. Som påpekt i punkt 1.2 vil hovedvekten av fremstillingen ligge på barnekonvensjonens bestemmelser. Rettighetene i barnekonvensjonen supplerer de rettigheter og forpliktelser som følger av andre menneskerettigheter som gjelder alle mennesker, og setter barnet som selvstendig rettighetshaver i sentrum.⁴⁰ Barnekonvensjonen går dermed lengere i å gi barn uttrykkelige rettigheter for vern mot vold, da konvensjonen er tilpasset barn og deres behov.

FNs barnekomité har utpekt fire av barnekonvensjonens artikler som generelle prinsipper. Deres status som prinsipper betyr at hele konvensjonen skal tolkes i lys av disse. Det vil derfor være nødvendig å drøfte hvilken betydning prinsippene har for barns vern mot vold. Mest relevant for oppgavens tema er prinsippene om barnets beste jf. artikkel 3 nr.1 og retten til liv, overlevelse og utvikling jf. artikkel 6. Det avgrenses derfor mot en nærmere redegjørelse av forbudet mot diskriminering i artikkel 2, og barnets rett til å bli hørt i artikkel 12.

⁴⁰ NOU 2020:14 s. 59.

2.2 Barnets beste

Prinsippet om barnets beste er en av de mest sentrale rettslige prinsipper som omhandler barn, og gjennomsyrrer hele barneretten både nasjonalt og internasjonalt.⁴¹ Spørsmålet i dette punktet er hvilken betydning prinsippet har for barns vern mot mishandling.

Barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 1 fastslår at hensynet til barnets beste skal være «*a primary consideration*» ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer. En naturlig språklig forståelse av ordlyden tilsier at prinsippet alltid skal være et primært hensyn, men at andre hensyn også kan vektlegges. Meningen med formuleringen «*a primary consideration*», er å få frem at hensynet til barnet skal spille inn når barn er berørt, men «deres interesser vil nødvendigvis ikke være avgjørende for beslutningen».⁴²

Prinsippet om barnets beste kommer også til uttrykk i Grunnloven § 104 annet ledd, der det slås fast at «ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn». Bestemmelsen er utarbeidet etter mønster fra BK art. 3 nr. 1, ordlyden samsvarer dermed i stor grad med ordlyden i BK. Høyesterett har fastslått at barnekomiteens tolkning av BK artikkel 3 nr. 1 er et naturlig utgangspunkt for hvordan også Grunnloven § 104 andre ledd, skal tolkes.⁴³ Selv om EMK ikke inneholder noen egen bestemmelse om hensynet til barnets beste, så anvendes og legges prinsippet også til grunn i praksis ved EMD.⁴⁴

Høyesterett har lagt til grunn at barnets beste ikke er ment å være det eneste eller alltid det avgjørende hensynet i en vurdering som omhandler barn. Men prinsippet skal ha «*stor vekt*» og «*danne utgangspunktet*» for vurderingen.⁴⁵ Kjernen i prinsippet er altså at det ved alle beslutninger som berører eller omhandler barn, skal det legges vekt på hva som er best for barnet.

⁴¹ Haugli (2020) s. 55.

⁴² Bendiksen og Haugli (2021) s. 57.

⁴³ Rt.2015 s. 93 avsnitt 64.

⁴⁴ Se f.eks. EMDs dom Neulinger and Shuruk v. Sveits avsnitt 135.

⁴⁵ Rt.2015 s. 93 avsnitt 65.

Vektleggingen av hensynet til barnets beste vil variere alt ettersom hvor sterkt berørt barnet er av den aktuelle handlingen eller avgjørelsen. Som følge av at prinsippet er grunnlovsfestet og barnekonvensjonen har status som norsk lov, vil kravet til vektlegging av prinsippet om barnets beste også innfortolkes i lovgivning hvor det hverken direkte, eller indirekte kommer til uttrykk at avgjørelsen vil berøre barnet.⁴⁶ Straffeloven og straffeprosessloven er eksempler på lover hvor barnet berøres, og hensynet indirekte kommer til uttrykk.⁴⁷ Hvis et barn blir utsatt for mishandling, vil det regelmessig være klart at prinsippet vil bli vektlagt. Et praktisk eksempel er at hensynet til barnets beste skal tas i betraktning ved straffutmåling. I LA-2018-172458 la for eksempel retten til grunn at hensynet til de fornærmede barna var tilstrekkelig tungtveiende til å begrunne valg av samfunnsstraff istedenfor fengsel som reaksjon. Det ble lagt vekt på barnas sårbarhet og konsekvensene for dem dersom de måtte sone i fengsel.

Barnekomiteen har understreket at prinsippet om barnets beste har tre dimensjoner. For det første skal prinsippet forstås som «a substantive right». Det innebærer at bestemmelsen er en selvstendig rettighet der barn har rett til å få vurdert hva som er til deres beste og at dette er et grunnleggende hensyn i avveiningen mot andre hensyn når en avgjørelse treffes.⁴⁸ For det andre skal barnets beste forstås som «a fundamental, interpretative legal principle», altså et tolkningsprinsipp. Det betyr at dersom en rettslig bestemmelse kan tolkes på flere måter, skal den tolkningen som mest effektivt ivaretar barnets beste velges.⁴⁹ Til sist har det blitt lagt til grunn at barnets beste skal forstås som «a rule for procedure». Det betyr at ved avgjørelser som gjelder barn, må det vises til at barnets beste har blitt vurdert og avveid mot andre hensyn.⁵⁰

Staten skal alltid vurdere om handlinger og avgjørelser er til barnets beste. Ordlyden «all actions concerning children» indikerer at prinsippet har et vidt anvendelsesområde. Handlinger som berører barn omfatter alle faktiske handlinger, avgjørelser, beslutninger, tiltak, og spørsmål som påvirker barnet. Foreldre og omsorgspersoners handlinger ovenfor barn omfattes.⁵¹ Også det å unnlate å foreta seg noe, anses som en handling ifølge

⁴⁶ Haugli (2020) s. 68.

⁴⁷ Haugli (2020) s. 68.

⁴⁸ FNs barnekomités generelle kommentar nr.14 (2013) punkt 6 (a).

⁴⁹ FNs barnekomités generelle kommentar nr.14 (2013) punkt 6 (b).

⁵⁰ FNs barnekomités generelle kommentar nr.14 (2013) punkt 6 (c).

⁵¹ NOU: 2020 14 s. 89.

barnekomiteen uttalelser.⁵² At staten unnlater å gripe inn i en situasjon der barnet blir utsatt for mishandling er et eksempel. Videre så vil handlinger «concerning» barn, omfatte både handlinger som direkte retter seg mot barn, og handlinger hvor barn er mer indirekte berørt.⁵³

Ordlyden i bestemmelsen gir ikke noe klar anvisning på hva som nærmere ligger begrepet barnets beste. Noe av forklaringen ligger i at prinsippet skal forstås som et fleksibelt og komplekst konsept, som tar for seg forskjellige problemstillinger der barn er berørt.⁵⁴

Begrepet kan dermed ikke ha et entydig og konkret innhold, men må forstås som et dynamisk begrep som er i stadig utvikling og må tilpasses det enkelte saksforhold. Hva som er til barnets beste er ifølge Haugli «i bunn og grunn et verdispørsmål av allmennmenneskelig karakter».⁵⁵ Det vil derfor ofte bero på skjønnsmessige vurdering av det aktuelle saksforholdet og barnets konkrete situasjon for å vurdere hva som er til barnets beste.

Barnekomiteen har utarbeidet en listet over ulike sentrale momenter som kan være relevante å ta i betraktning i vurderingen av barnets beste. Listen er ikke uttømmende, men er med på å definere noe av kjernen i begrepet.⁵⁶ Relevant for barns vern mot vold er særlig momentet om «care, protection and safety of the child».⁵⁷ Alle barn har grunnleggende rett til omsorg, og herunder rett til omsorgspersoner som tar vare på dem og holder dem trygge. Omsorgsretten er forankret i BK art. 3 nr. 2, hvor myndighetene forplikter seg til å «ensure the child such protection and care as is necessary for his or her wellbeing». Barn rett til omsorg er en faktisk forutsetning for barns integritet og verdighet.⁵⁸ Videre vil det i vurderingen av hva som er barnets beste, være viktig å ta hensyn til barnets rett til beskyttelse. Barnekomiteen fremhever heriblant BK. art. 19 om barnets rett til beskyttelse mot alle former fysisk og psykisk vold. Ved vurderingen av hva som er barnets beste, vil dermed plikten til å beskytte barn mot alle former for vold og mishandling være av vesentlig betydning. Det er barnets situasjon på det

⁵² FNs barnekomité's generelle kommentar nr.14 (2013) punkt 18.

⁵³ FNs barnekomité's generelle kommentar nr.14 (2013) punkt 19-20.

⁵⁴ FNs barnekomité's generelle kommentar nr.14 (2013) punkt 32.

⁵⁵ Haugli (2020) s. 56.

⁵⁶ Haugli (2020) s. 62.

⁵⁷ FNs barnekomité's generelle kommentar nr.14 (2013) punkt 71-73.

⁵⁸ Bendiksen og Haugli (2021) s. 47.

aktuelle tidspunktet som må vurderes, men føre-var prinsippet innebærer at også hensynet til beskyttelse mot fremtidig risiko og skade skal trekkes inn.⁵⁹

Å bli utsatt for vold er ikke til barnets beste. Selv om BK art.3 nr. 1 ikke gir barn et direkte vern mot vold, har barnekomiteen understreket at tolkningen av hva som er barnets beste må være forenlig med øvrige bestemmelser i konvensjonen, herunder også plikten til å beskytte barn mot vold.⁶⁰ Det kan i forlengelsen bemerkes at barnekomiteen har uttalt at:

«The right of children to have their best interests be a primary consideration in all matters involving or affecting them must be respected, *especially when they are victims of violence*, as well as in all measures of prevention».⁶¹

Ved alle handlinger som berøre barn skal hensynet til barnets beste være et grunnleggende hensyn. Tilfeller der barn blir utsatt for mishandling strider helt klart imot barnets beste, prinsippet er dermed viktig for barns vern.

2.3 Barns rett til liv, overlevelse og utvikling

Barnekonvensjonens artikkel 6 stadfester barnets rett til liv, overlevelse og utvikling. Spørsmålet i dette punktet er hvilken betydning prinsippet har for barns rett til vern mot mishandling. Overordnet kan det fremheves at hovedformålet med barnekonvensjonen er å sikre barnets rett til liv, sikre at barnet behandles med respekt og fastsette rettigheter som sikrer alle barn best mulige utviklingsmuligheter. BK. art. 6 gjenspeiler på den måten viktige bakenforliggende hensyn for selve konvensjonen.⁶²

Det følger av art. 6 nr. 1 at barn har «inherent right to life». En naturlig språklig forståelse av ordlyden tilsier at retten fremstår som absolutt. Retten til liv er en fundamental rettighet som ofte blir fremhevet som den mest grunnleggende av alle menneskerettighetene. Dette er naturlig da retten til liv er en faktisk forutsetning for vern av de øvrige menneskerettighetene.⁶³ I den norske oversettelsen av bestemmelsen fremgår det at «barn har en iboende rett til livet». Det at retten er iboende betyr at barn har denne retten i kraft av å

⁵⁹ FNs barnekomités generelle kommentar nr.14 (2013) punkt 74.

⁶⁰ FNs barnekomités generelle kommentar nr. 13 (2011) punkt 61.

⁶¹ FNs barnekomités generelle kommentar nr. 13 (2011) punkt 3 (f).

⁶² Kjærholt (2020) s. 80.

⁶³ Dok.16 (2011-2012) s. 105.

være menneske, og at retten til liv er ufravikelig.⁶⁴ I tillegg til å være forankret i BK art. 6 nr.1 kommer retten også til uttrykk i EMK art. 2 nr. 1. Ved grunnlovsrevisjonen i 2014 ble dessuten retten til liv også grunnlovsfestet i kapitel E om menneskerettigheter § 93. Her fremgår det av første ledd at «ethvert menneske har rett til liv». Bestemmelsen gjelder for alle mennesker, også barn. Retten til liv innebærer både et krav om at staten må avstå fra å ta liv, og søke å forhindre at liv går tapt. For temaets del er det statens plikt til å beskytte barnet mot at foreldre eller omsorgspersoner tar deres liv som er aktuelt. Myndighetenes sikringsplikt fremgår av Grl. § 93 fjerde ledd hvor det står at «statens myndigheter skal beskytte retten til liv». I lovgivningen ellers beskyttes retten til liv først og fremst gjennom straffelovens bestemmelser om voldslovbrudd og drap, samt straffeprosesslovens regler om etterforskning og rettsforfølging av alvorlige forbrytelser.⁶⁵ Selv om avhandlingens tema er rettet mot barns vern mot mishandling i nære relasjoner, så vil BK art. 6 nr.1 og Grl. § 93 uansett være viktige rettigheter for barns vern, da mishandling i nære relasjoner i ytterste konsekvens kan medføre dødsfall.

Det følger av BK art. 6 nr. 2 at staten skal «to the maximum extent possible» sikre barnets «survival and development». En rett til overlevelse kan sees på som en forlengelse av retten til liv. En tolkning av ordlyden «life» kan også omfatte overlevelse, selv om «survival» har et mer langsiktig og fremtidsrettet perspektiv.⁶⁶ Som tidligere nevnt så er staten etter BK art. 19 forpliktet til å beskytte barn mot alle former for vold. Alvorlige tilfeller av vold vil i enkelte tilfeller grense opp mot, og i så fall true retten til liv og dermed også overlevelse.⁶⁷

BK art. 6 nr. 2 pålegger staten en plikt til å sikre «development of the child». En naturlig språklig forståelse av ordlyden tilsier at det er tale om å sikre barns psykiske og fysiske utvikling. Retten til utvikling kommer også til uttrykk Grl. § 104 tredje ledd annet punktum, der det følger at staten «skal legge forholdene til rette for barnets utvikling». At staten skal legge forholdene til rette kan tolkes dit hen at staten i størst mulig utstrekning skal sørge for at barnet får utviklet seg. I begrunnelsen for forslaget til bestemmelsen viste menneskerettsutvalget til at staten som part i barnekonvensjonen har forpliktet seg til å legge

⁶⁴ Kjørholt (2020) s. 81.

⁶⁵ Dok.16 (2011-2012) s. 102.

⁶⁶ Martnes (2021) s. 151.

⁶⁷ Se eksempelvis; HR-2019-2205-A.

forholdene til rette for barnets utvikling, og at dette ikke gjenspeiles i de øvrige menneskerettighetene.⁶⁸

I den norske oversettelsen av BK art. 6 nr.2 benyttes ikke begrepet utvikling, det fremgår der at staten skal sikre at barnet «vokser opp». Kjørholt har kritisert den norske oversettelsen og uttalt at formuleringen i liten grad er treffende da ordlyden ««development» omfatter langt mer enn kun å «vokse opp».⁶⁹ At den norske oversettelsen er misvisende støttes opp ved å se hvordan Barnekomiteen har lagt til grunn at retten til «development» skal forstås:

«The Committee expects States to interpret “development” in its broadest sense as a *holistic concept*, embracing the child’s physical, mental, spiritual, moral, psychological and social development. Implementation measures should be aimed at achieving the optimal development for all children».⁷⁰

Ordlyden «development» må altså forstås som et helhetlig begrep som må tolkes vidt i et helhetlig perspektiv. Barnets utvikling påvirkes av alle handlinger som har betydning for barnets liv. Barnets rett til helhetlig utvikling vil derfor være relevant i svært mange saker som berører barn og må derfor, i tråd med at barnets rett til utvikling er et generelt prinsipp, inngå i vurderingen i gjennomføringen av alle rettighetene i konvensjonen. På samme måte som prinsippet om barnets beste, er også barns rett til liv, overlevelse og utvikling en såkalt «paraplybestemmelse» som skal tas med i betraktningen ved tolkning av de øvrige rettighetene i konvensjonen. Art. 6 nr. 2 henger derfor nært sammen med flere av konvensjonens andre rettigheter som skal bidra til å ivareta barnets helhetlige utvikling. Barnekomiteen har i så hensende uttalt at barns beskyttelse mot vold må sees i sammenheng med barns rett til «development», som må tolkes i samsvar med det generelle målet om å beskytte barnet.⁷¹ Barns rett til helhetlig utvikling etter BK art 6 nr. 2 vil dermed i stor grad ha betydning for barns vern mot mishandling jf. BK art. 19. Dette fordi barnets rett til

⁶⁸ NOU 2020: 14 s. 98.

⁶⁹ Kjørholt (2020) s. 79.

⁷⁰ FNs barnekomités generelle kommentar nr. 5 (2003) punkt 12 og FNs barnekomités generelle kommentar nr.13 (2011) punkt 62.

⁷¹ FNs barnekomités generelle kommentar nr. 13 (2011) punkt 62.

«development» på mange måter kan svekkes hvis barnet blir utsatt for fysisk og psykisk mishandling.

Det er gjennom en lang rekke studier både internasjonalt og i Norge blitt fastslått at dersom barn blir utsatt for vold kan det føre til en rekke negative følger. I tillegg til de synlige og direkte fysiske skadene volden kan medføre, er det klare sammenhenger mellom vold og senere dårlig fysisk og psykisk helse.⁷² Blant annet har barn som mishandles stor risiko for å få utviklingstraumer, noe som kan få store konsekvenser for barnet også i fremtiden. En uholdbar omsorgssituasjon i barndommen gir videre større risiko for utrygghet, redusert helse og livskvalitet også i voksen alder, og kan øke risikoen for selv å bli voldsutøver eller voldsutsatt som voksen.⁷³

2.4 Barnets rett til beskyttelse mot vold og vern av den personlige integritet

Som fremstillingen så langt har vist, er de generelle prinsippene om barnets beste og retten til liv, overlevelse og utvikling viktige rettigheter for barns vern mot vold. Men den sentrale bestemmelsen som stadfester barns vern er BK. art 19. Bestemmelsen pålegger staten et ansvar for å beskytte barnet mot «all forms» av fysisk eller psykisk vold, og det gjelder uavhengig av om det er foreldre eller andre personer som har omsorg for barnet. En naturlig språklig forståelse av ordlyden «all forms», viser at bestemmelsen er svært vid, og omfatter alle typer fysisk og psykisk vold. Bestemmelsen angir dermed ingen nedre grense for barns vern mot vold.

Når det gjelder fysisk avstraffelser av barn, har barnekomiteen i generelle kommentarer nr. 8 uttalt at «all forms» for fysisk avstraffelse inngår i ordlyden. Fysisk avstraffelse blir definert som «any punishment in which physical force is used and intended to cause some degree of pain or discomfort, however light».⁷⁴ Fysisk avstraffelse er ikke forenelig med barns respekt for sin fysiske integritet og menneskeverd, barn har dermed rett til beskyttelse mot alle typer fysiske avstraffelser.

⁷² Meld.St.19 (2018-2019) s. 26.

⁷³ Regjeringens handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner (2021-2024) s. 18.

⁷⁴ FNs barnekomité's generelle kommentar nr. 8 (2006) punkt 11.

I barnekomiteens generelle kommentar nr. 13 ««The right of the child to freedom from all forms of violence» ble det videre presisert at «all forms» har ingen unntak.⁷⁵ Komiteen understreket at det er ubetydelig om volden er mild eller ikke, all vold mot barn vil uansett hyppighet, alvorlighetsgrad, eller om skaden er voldt forsettlig eller ikke være «unacceptable».⁷⁶ Det samme gjelder uavhengig av om det er fysisk eller psykisk vold som utøves. Barnekomiteen tolker dermed art. 19 slik at det ikke overlates noe tvil om at all bruk av vold mot barn, både fysisk og psykisk er forbudt. Fra et håndhevningssynspunkt vil forbudet mot fysisk vold være lettere å kontrollere enn forbudet mot psykisk vold fordi den fysiske volden er synlig og mye enklere å legge merke til.⁷⁷

Barnekomiteen har videre gitt en definisjon av hva som anses som fysisk og psykisk vold. Fysisk vold blir definert som «all corporal punishment and all other forms of torture, cruel, inhumane or degrading treatment or punishment; and Physical bullying and hazing by adults and by other children».⁷⁸ Komiteens definisjon av fysisk vold levner således liten tvil om at enhver form for fysisk vold omfattes.

Psykisk vold blir beskrevet som «psychological maltreatment, metal abuse, verbal abuse and emotional abuse or neglect».⁷⁹ Eksempler på psykisk vold er at man skremmer, ydmyker, isolerer eller truer barnet. Videre kan det at man får barnet til å føle seg lite verdt og avviser barnet følelsesmessig være eksempler på psykisk vold. Situasjoner der barn opplever vold mot andre familiemedlemmer nevnes også som en form for psykisk vold.⁸⁰ Det er dermed tale om en vid begrepsdefinisjon som omfatter en rekke former for psykisk krenkende adferd ovenfor barnet.

Barns vern mot vold etter BK art. 19, må sees i sammenheng med Grl. § 104 som omhandler barns rettigheter. Det følger av Grl. § 104 tredje ledd at barn har «rett til vern om sin personlige integritet». Barns integritetsvern innebærer det å beskytte dem mot vold og mishandling. Ordlyden «rett til vern» peker på at statens myndigheter har en plikt til å sørge

⁷⁵ FNs barnekomité's generelle kommentar nr. 13 (2011) punkt 17.

⁷⁶ FNs barnekomité's generelle kommentar nr. 13 (2011) punkt 17.

⁷⁷ Hennem (2020) s. 370.

⁷⁸ FNs barnekomité's generelle kommentar nr. 13 (2011) punkt 22.

⁷⁹ FNs barnekomité's generelle kommentar nr. 13 (2011) punkt 21.

⁸⁰ FNs barnekomité's generelle kommentar nr. 13 (2011) punkt 21 bokstav a-f.

for et regelverk og for håndhevelse av et regelverk som på best mulig måte kan beskytte barnet mot utnyttelse, vold og mishandling.⁸¹ Det er i juridisk litteratur uttalt at begrepet «integritet» kan forstås på ulike måter, der en måte å forstå begrepet på kan være å tolke det som «ukrenkelighet».⁸² Barns «personlige integritet» kan dermed forstås å omfatte barnets fysiske og psykiske ukrenkelighet. Grl. § 104 tredje ledd må leses i sammenheng med første ledd som gir barn krav på respekt for sitt menneskeverd. Formuleringen er tatt inn i Grunnloven for å få frem at barn har det samme menneskeverdet som voksne og herunder understreke at de øvrige menneskerettighetene også gjelder for barn.⁸³

Barns integritetsvern etter Grl. § 104 tredje ledd innebærer en rettslig nyvinning, da det ikke er noen tilsvarende bestemmelser hverken i barnekonvensjonen eller i nasjonal lovgivning.⁸⁴ Ragnhild Hennem har lagt til grunn at bestemmelsen understreker betydningen av å verne barn, men ikke gir konkret beskyttelse ut over det bestemmelsene i barnekonvensjonen gir.⁸⁵ En rekke av barnekonvensjonens bestemmelser er rettet inn mot statenes plikt til å beskytte barn mot ulike angrep mot deres personlige integritet.⁸⁶ Barns vern mot vold jf. BK art. 19 er helt sentral, dette støttes opp ved å se til forarbeidsuttalelsene der det kommer frem at barns integritetsvern er tatt inn i Grunnloven særlig med sikte på å synliggjøre barns rett til beskyttelse mot vold og mishandling.⁸⁷

Barnets vern etter Grl. § 104 tredje ledd er sterkere enn det generelle vernet som oppstilles i Grl. § 102 andre ledd, hvor det etter bestemmelsen heter at «statens myndigheter skal *sikre* et vern om den personlige integritet», mens barn ifølge § 104 tredje ledd har «*rett* til vern». Formuleringen gir altså barnet en individuell rettighet. Bakgrunnen for at barn skal nyte et sterke integritetsvern har sammenheng med at barn er særlig sårbare og at de i større

⁸¹ Dok.16 (2011-2012) s. 193.

⁸² Bendiksen og Haugli (2021) s. 57.

⁸³ Dok.16 (2011-2012) s. 191.

⁸⁴ Bendiksen og Haugli (2021) s. 57.

⁸⁵ Hennem (2020) s. 368.

⁸⁶ Dok.16 (2011-2012) s. 192.

⁸⁷ Dok.16 (2011-2012) s. 193.

utstrekning enn voksne er avhengig av myndighetenes hjelp for å beskytte sin personlige integritet.⁸⁸

Som nevnt i punkt 1.3 er barns menneskerettslige vern mot vold også regulert gjennom andre internasjonale konvensjoner slik som for eksempel EMK. Den sentrale bestemmelsen er EMK artikkel 8 som bestemmer at «enhver har rett til respekt for sitt «private (...)life». Begrepet privatliv favner vidt, og EMD har lagt til grunn at ordlyden skal dekke en rekke forskjellige forhold.⁸⁹ Relevant for oppgavens tema er at EMD har tolket begrepet privatliv slik at det omfatter barnets «physical and moral integrity».⁹⁰ At retten til privatliv omfatter barnets fysiske og psykiske integritet innebærer at dersom barnet blir utsatt for fysisk eller psykisk vold av foreldrene sine er det å regne som krenkelse av retten til privatliv. Retten til respekt for privatlivet etter art. 8 er også tett knyttet til andre bestemmelser i konvensjonen, eksempelvis art. 3 der det følger at ingen skal «be subjected to torture or to inhuman or degrading treatment or punishment». For at art. 3 skal komme til anvendelse, kreves det imidlertid at volden overstiger et vist minimum av alvor.⁹¹ Det må bety at ikke all vold foreldre utsetter barna for, kan anses å falle innenfor virkeområdet til EMK art.3. Selv om terskelen ikke er nådd etter EMK art. 3 kan volden likevel anses som et brudd på retten til privatliv etter EMK art. 8 da bestemmelsen ikke oppstiller en like streng terskel.⁹²

EMD har behandlet en rekke saker hvor det har vært anført at staten har krenket barns rettigheter etter EMK art. 3 og art. 8 på grunn manglende inngripen når barn enten har vært utsatt, eller påstått å ha vært utsatt for mishandling fra sine foreldre.⁹³ Selv om det ikke eksplisitt følger av bestemmelsene, har EMD tolket art. 3 og 8 slik at staten skal sikre at barn ikke blir utsatt for vold. Domstolen har herunder lagt til grunn at statene har en positiv forpliktelse til å beskytte barn mot vold fra foreldre.⁹⁴ Det kan i forlengelsen bemerkes at EMD i enkelte avgjørelser har henvist til BK art.19 i forbindelse med spørsmålet om

⁸⁸ Dok.16 (2011-2012) s. 193.

⁸⁹ Se *Paradiso and Camanelli v. Italy* avsnitt 159.

⁹⁰ Se EMDs dom: *Costello-Roberts v. United Kingdom* avsnitt 34.

⁹¹ Kjølbros (2017) s. 258.

⁹² Kjølbros (2017) s. 784.

⁹³ NOU 2016: 16 s. 328.

⁹⁴ Se EMDs dom: *Z and others v. The United Kingdom* avsnitt 73-75 og *E and others v. The United Kingdom* avsnitt 92-101.

virkemidlene staten har satt inn for å verne barnet har vært tilstrekkelig effektiv.⁹⁵ Det at domstolen viser til barnekonvensjonen bidrar til å styrke barneperspektivet i saker som omhandler barn, og dermed til å styrke barns rettsstilling både konkret og generelt.⁹⁶

Ved siden av Grl. § 104, BK og EMKs relevante bestemmelser er det viktig å fremheve at Norge i 2017 ratifiserte Istanbulkonvensjonen. Konvensjonen er ikke inkorporert som en del av norsk lov, men er likevel rettslig bindende da norsk lov presumeres å være i overensstemmelse med konvensjonen.⁹⁷ Formålet med Istanbulkonvensjonen er å forebygge og bekjempe alle former for vold mot kvinner og vold i nære relasjoner jf. art. 1 nr.1 bokstav a. Konvensjonen anses som en menneskerettslig nyvinning da den i motsetning til andre menneskerettslige konvensjoner, oppstiller en lang rekke konkrete forpliktelser for hvordan statene i praksis kan avverge, forhindre og bekjempe vold i nære relasjoner. Det kan herunder bemerkes at regjeringens handlingsplan mot bekjempelse av vold i nære relasjoner som ble lansert i august 2021 er utformet med utgangspunkt i forpliktelsene som følger av Istanbulkonvensjonen.⁹⁸

2.5 Statens sikringsplikt og oppsummerende vurderinger

Etter Grunnloven § 104 tredje ledd første punktum har barn «rett til vern om sin personlige integritet». Formuleringen gir som nevnt staten en plikt til å utforme lovgivning og sikre at denne blir håndhevet slik at barn blir beskyttet mot utnyttelse, vold og mishandling. Det følger videre av Grl. § 92 at staten skal «respekttere og sikre» menneskerettighetene Norge er bundet av. Ordlyden «respekttere og sikre» samsvarer med ordlyden i BK art. 2 nr.1 som pålegger staten å «respect and ensure» de rettigheter barnekonvensjonen oppstiller. Ordlyden «respect» innebærer at staten har negative forpliktelser til å forhindre krenkelse av konvensjonen, mens «ensure» viser til at staten har positive forpliktelser for å sikre rettighetenes gjennomføring og håndhevelse av rettighetene. Etter BK art. 4 er staten videre forpliktet til å iverksette alle nødvendige tiltak for å gjennomføre rettighetene som følger av

⁹⁵ Se NOU 2016: 16 s. 329 og EMDs dom: A v. United Kingdom avsnitt 22.

⁹⁶ Stang (2011) s. 161.

⁹⁷ GREIVO (2020) s. 4. Se også Prop. 66 S (2016-2017) s. 24 der det uttales at «Norge antas å oppfylle alle konvensjonens krav».

⁹⁸ Justis og beredskapsdepartementet «*Frihet fra vold*» Regjeringens handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner 2021-2024 s. 4.

konvensjonen ved å «treffe alle egnede, lovgivningsmessige og administrative tiltak for dette formål». Ordlyden i art. 4 er lik ordlyden i art. 19 som gir en detaljert regulering av statens sikringsplikt. Etter ordlyden «shall take» i art. 19 nr. 1 er statene forpliktet til å iverksette «all appropriate measures» for å beskytte barnet mot alle former for vold. Art. 19 nr. 2 oppstiller videre en liste over beskyttelsestiltak statene bør sette i verk for å beskytte barnet.⁹⁹ Relevante eksempler på tiltak staten kan sette i verk når det er tale om mishandling er særlig effektive etterforskningstiltak og rettslig intervensjoner. Selv om BK art. 19 er formulert som en plikt for statene til å beskytte barn, ligger det også i bestemmelsen en rett for barn til et vern mot vold.¹⁰⁰ Det betyr at staten er positivt forpliktet til å forhindre vold mot barn.

Som fremstillingen har vist er det en indre sammenheng mellom rettighetene i barnekonvensjonen. For at staten skal kunne ivareta hensynet til barnets beste og retten til liv overlevelse og utvikling er det derfor en forutsetning at staten beskytter barnet mot vold og mishandling.

3 Straffeloven § 282

3.1 Innledende bemerkninger

Hverken Grunnloven § 104 eller menneskerettighetene gir straffesanksjoner for mishandling i nære relasjoner, men de er relevante tolkningsmomenter ved fastleggelsen av innholdet i straffebudene.¹⁰¹ Alle straffebud har som formål å verne om en verdi som er anerkjent og viktig i rettsordenen, et såkalt rettsgode.¹⁰² Straffeloven § 282 verner om individets fysiske og psykiske integritet. Det følger av juridisk teori at «innenfor de rammer som følger av menneskerettighetene, er det lovgivers oppgave å fortolke og klargjøre hvilke handlinger som bryter med rettsordenens grunnleggende verdier og som derfor bør kriminaliseres».¹⁰³ Styrende for om en handling skal kriminaliseres er skadefølgeprinsippet. Prinsippet innebærer at en atferd bør gjøres straffbar når det har ført til skade eller fare for skade mot beskyttede

⁹⁹ Se FNs barnekomités generelle kommentar nr. 13 (2011) punkt 38-58 for nærmere utdyping av tiltakene.

¹⁰⁰ Stang (2011) s. 157.

¹⁰¹ Dok.16 (2011-2012) s. 193.

¹⁰² Gröning, Husabø, Jacobsen (2019) s. 128.

¹⁰³ Gröning, Husabø, Jacobsen (2019) s. 47.

interesser som bør vernes av samfunnet.¹⁰⁴ Gitt at foreligger en handling som har medført en skade eller fare for skade er det likevel ikke tilstrekkelig for å begrunne en kriminalisering. Det må i tillegg vurderes om andre tilstrekkelige virkemidler ikke finnes og om straff er hensiktsmessig.¹⁰⁵ Vurderingen av om andre tilstrekkelige virkemidler ikke finnes, betyr at straff bare burde benyttes som en siste løsning. Det innebærer at det må vurderes om andre sanksjoner eller reaksjoner kan settes i verk før det blir tale om straff.¹⁰⁶ Slike tiltak retter seg imidlertid i hovedsak mot mindre alvorlige lovbrudd og vil dermed ikke være like aktuelt når det er tale om alvorlige forhold som mishandling av barn.

I vurderingen av om straff er «hensiktsmessig» ligger det at en handling bare bør kriminaliseres dersom nyttevirkningene er klart større enn skadevirkningene.¹⁰⁷ Her vil det være relevant å vurdere hva som er til barets beste. I generelle kommentar nr. 8 har barnekomiteen understreket at straffeforfølgning av foreldrene i de fleste tilfeller ikke vil være det beste for barnet.¹⁰⁸ Det samme må gjelde når det er tale om en omsorgsperson som har ansvar overfor barn. Men barnekomiteens uttalelse retter seg imidlertid mot «minor assaults», altså mindre alvorlige tilfeller av vold. Når et barn blir utsatt for mishandling vil det regelmessig være til barnets beste at gjerningspersonen blir straffet. På en annen side kan den psykologiske bindingen og avhengighetsforholdet mellom et barn og omsorgspersonen tilsi at straff ikke er det beste for barnet. Hva som er hensiktsmessig, vil uansett måtte avgjøres etter en helhetsvurdering av forholdene i saken, der det bærende hensynet er at barnet beskyttes mot mishandling.

Skadefølgeprinsippet har videre en sterk kobling til det strafferettslige skyldprinsippet. Prinsippet innebærer at kun den som kan klandres for sin handling skal holdes ansvarlig og straffes.¹⁰⁹ Utgangspunktet for prinsippet er tanken om at mennesker har evne til å handle ansvarlig, og dermed bør strafferetten rette klander mot den som likevel handler på en måte

¹⁰⁴ Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) s. 88.

¹⁰⁵ Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) s. 92.

¹⁰⁶ Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) s. 92.

¹⁰⁷ Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) s. 94.

¹⁰⁸ FNs barnekomité's generelle kommentar nr. 8 (2006) punkt 40.

¹⁰⁹ NOU 2020: 4 s. 69.

som krenker en grunnleggende verdi i rettsordenen.¹¹⁰ Det klanderverdige etter strl. § 282 er at gjerningspersonen krenker den nærstående individs fysiske og psykiske integritet.

3.2 Den vernede personkrets

Straffeloven § 282 første ledd bokstav a til e lister opp en rekke ulike relasjoner av hvem som vernes etter straffebudet. Bestemmelsen har et relasjonelt aspekt ved at straffebudet, slik overskriften til bestemmelsen viser, spesifikt verner mot mishandling i «nære relasjoner».¹¹¹ I HR-2017-667-A uttalte høyesterett at «bestemmelsen tar (...) sikte på å ramme tilfeller der det foreligger følelsesmessig tilknytning og en form for avhengighet mellom fornærmede og gjerningspersonen».¹¹² I det videre tas det en kort gjennomgang av alternativene i bokstav b, d og e, som omfatter mishandling av barn.

Straffeloven 282 første ledd bokstav b) verner «*sin eller nåværende eller tidligere ektefelles eller samboers slektning i rett nedstigende linje*». Ordlyden omfatter gjerningspersonens egne slektninger i rett nedstigende linje, det vil altså si barn og den videre slekten nedover. Videre vil også stebarn, samt barn av tidligere ektefelle eller tidligere samboer være vernet etter alternativet.¹¹³

Straffeloven § 282 første ledd bokstav d) verner om «*noen i sin husstand*». En naturlig språklig forståelse av ordlyden tilsier at gjerningspersonen og barnet bor sammen. Dette fremgår også av forarbeidene der det uttales at det avgjørende for om noen tilhører samme «husstand», er om man bor sammen og har felles husholdning med gjerningspersonen.¹¹⁴ Forarbeidene nevner eksempelvis at alternativet omfatter tilfeller der venner bor sammen i et husstandsfellesskap.¹¹⁵ Videre så har det i rettspraksis blitt lagt til grunn at det «ved vurderingen av om noen er i en persons husstand, må foretas en totalvurdering av bofellesskapet mellom partene, hvor også varigheten av bofellesskapet og den nærmere relasjonen partene imellom kan ha vekt.»¹¹⁶ Det er således lagt opp til en skjønnsmessig

¹¹⁰ Gröning, Husabø, Jacobsen (2019) s. 48-49.

¹¹¹ Mæhle (2019) s. 127.

¹¹² HR-2017-667-A avsnitt 28.

¹¹³ Matningsdal (2017) s. 168.

¹¹⁴ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 46 med henvisning til Rt.1973 s. 442.

¹¹⁵ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 46.

¹¹⁶ Rt.2011 s. 1412 avsnitt 16.

vurdering, hvor både varigheten av bofellesskapet og tilknytningen mellom partene kan ha betydning for hvorvidt fornærmede anses være del av husstanden. I juridisk litteratur fremgår det at fosterbarn eksempelvis kan omfattes av alternativet.¹¹⁷

Straffeloven § 282 bokstav e verner personer i gjerningspersonens «omsorg». En naturlig språklig forståelse av ordlyden tilsier at gjerningspersonen må ha omsorgsansvar overfor barnet. Alternativet må dermed forstås slik at barnet må være under gjerningspersonens omsorg over en viss periode for at alternativet skal komme til anvendelse. Av forarbeidene følger det at alternativet er tatt med for å sikre at alle som etter gjeldende rett vernes av bestemmelsen, fortsatt vil være omfattet.¹¹⁸ Bestemmelsen gir dermed beskyttelse til andre personer enn de som er omfattet av de øvrige alternativer nevnt ovenfor, men som gjerningspersonen likevel har omsorg for. Alternativet kan for eksempel omfatte tilfeller der en mann ikke deler husstand med en mor, men som har et mer varig forhold til henne og dermed er aktivt involvert i barnas liv i form av barnepass, fritidsaktiviteter og annet.¹¹⁹

Et eksempel fra rettspraksis som belyser alternativet «noen i sin omsorg» er avgjørelsen inntatt i HR-2019-2205-A. Saken gjaldt en stefar som ble dømt for passiv medvirkning til mishandling av barn. Retten la til grunn at stefaren klart omfattes av bokstav b og d i strl. § 282. Ved vurderingen av om han også kunne omfattes av alternativet «noen i sin omsorg» ble det vist til at det var stefaren som hadde den daglige omsorgen for barna og at barna kalt ham pappa. Det ble også vist til at moren hadde hatt lite kontakt med barna over lang tid, og stefarens omsorgsforpliktelser overfor dem var «mer uttalt» enn det som «ofte vil være tilfellet for stefedre som kommer inn i en allerede etablert familie».¹²⁰ Det ble dermed lagt til grunn at stefaren klart også omfattes av omsorgsalternativet i bokstav e. Det kan i forlengelsen bemerkes at stefaren kun hadde bodd sammen med barna i to og en halv måned. Avgjørelsen kan dermed tas til inntekt for at en intens omsorgsrolle ovenfor barn kan demme opp for at omsorgssituasjonen har vært relativt kortvarig.

¹¹⁷ Jacobsen, Husabø, Gröning, Strandbakken (2020) s. 77.

¹¹⁸ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 46.

¹¹⁹ Jacobsen, Husabø, Gröning, Strandbakken (2020) s. 77.

¹²⁰ HR-2019-2205-A avsnitt 43.

3.3 De straffbare handlingsalternativene

For å klarlegge hvor den nedre grensen for mishandling i nære relasjoner ligger, vil det være nødvendig med en redegjørelse av hvilke handlingsalternativer som inngår i straffebedet. Straffeloven § 282 første ledd lister opp flere ulike handlingsalternativer som kan kvalifisere til mishandling. Det er nærmere bestemt «*trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold og andre krenkelser*». De fire første handlingsalternativene omfattes av straffebedene i § 263 om trusler, § 251 om tvang, § 254 om frihetsberøvelse og §§ 271-274 om kroppskrenkelse og kroppsskade.¹²¹ Disse handlingsalternativene må dermed tolkes med utgangspunkt i de generelle straffebedene.

Det første alternativet i § 282 er mishandling i form av «*trusler*» mot barn. En naturlig språklig forståelse av ordlyden tilsier at gjerningspersonen gjennom handlinger eller verbale krenkelser skaper frykt hos barnet. I strl. § 263 fremgår det at den som i «*ord eller handling truer med straffbar atferd under slike omstendigheter at trusselen er egnet til å fremkalle alvorlig frykt, straffes med bot eller fengsel inntil ett år*». Alternativet «trusler» retter seg altså mot trusler om en straffbar atferd som er egnet til å fremkalle alvorlig frykt. For at trusselen skal kunne fremkalle frykt, må trusselen ha vært reell og gitt barnet inntrykk av at gjerningspersonen er i stand til å realisere trusselen.

Det andre handlingsalternativet som dekkes av strl. § 282 er «*tvang*». En naturlig språklig forståelse av ordlyden tilsier at gjerningspersonen enten ved fysisk eller psykisk maktbruk tvinger noen til å foreta en handling eller tåle en handling mot sin vilje. Straffeloven § 251 første ledd er retningsgivende da det av bestemmelsen fremgår at tvang kan straffes når «*den som ved straffbar eller annen urettmessig atferd eller ved å true med slik atferd tvinger noen til å gjøre, tåle eller unnlate noe*». Ved «tvang» er dermed den straffbare atferden å tvinge barnet til å gjøre, tåle eller unnlate noe ved straffbar eller annen urettmessig atferd. Det vil imidlertid måtte oppstilles en grense mot vanlige begrensninger foreldrene kan kreve i form av omsorgsansvar jf. bl. § 30.

Det tredje handlingsalternativet er «*frihetsberøvelse*». En naturlig språklig forståelse av ordlyden tilsier at barnet må bli frarøvet sin frihet. Alternativet dekkes av gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 254, der det følger at den som ved «*innesperring,*

¹²¹ Se Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 45 og Ot.prp.nr. 22 (2008-2009) s. 198.

bortføring eller på annen måte rettsstridig fratar noen frihet» kan straffes. Av lovforarbeidene fremgår det at å holde en person fast, sperre ham inne, eller fjerne gjenstander som er nødvendige for at vedkommende skal kunne flytte på seg, er klare tilfeller av frihetsberøvelse.¹²² For barn kan typiske eksempler på hva som omfattes av handlingsalternativet, være å bli innesperret på et rom eller tvunget til å oppholde seg et bestemt sted f.eks. ved at barnet blir nektet å forlate huset.

Det fjerde handlingsalternativet etter strl. § 282 er mishandling i form av «vold». Det finnes en rekke ulike oppfatninger og definisjoner av hva vold er. Kvinnevoldsutvalget har for eksempel lagt til grunn en vid definisjon av voldsbegrepet, der det omfatter både fysisk, psykisk og seksuell vold.¹²³ Kvinnevoldsutvalget definisjon samsvarer i stor grad med barnekonvensjonens definisjon av voldsbegrepet jf. BK art. 19. I forholdt til strl. § 282 er en slik vid definisjon av ordlyden «vold» imidlertid lite passende, da handlingsalternativet etter forarbeidene kun retter seg mot fysisk vold i form av kroppskrenkelse eller kroppsskade etter strl. §§ 271-274.¹²⁴

Når det gjelder vold mot barn må det sees i sammenheng med BK art.19 og derunder barnekomiteens uttalelse om at «all forms of violence against children, however light, are unacceptable».¹²⁵ Videre så gir også bl. § 30 tredje ledd veiledning, da det etter bestemmelsen følger et totalforbud mot fysisk vold. Terskelen for hva som anses som vold mot barn kan dermed ikke anses som særlig høy. Det må imidlertid påpekes at foreldre har en viss adgang til å bruke fysisk makt ovenfor barn da det kan være nødvendig i enkelte situasjoner, for eksempel for å forhindre at barnet ødelegger ting eller skader seg selv. Det må dermed skilles mellom handlinger som består i å gripe inn og verne eller beskytte barnet, og handlinger som har karakter av fysisk avstraffelse av barnet.¹²⁶ Fysisk avstraffelse og unødvendig maktbruk vil ikke være akseptabelt og anses som vold.

I tillegg til de fire handlingsalternativer nevnt ovenfor – «*trusler, tvang, frihetsberøvelse og vold*», oppstiller straffebudet også et alternativ om «*andre krenkelser*». En naturlig språklig

¹²² Ot.prp.nr. 22 (2008-2009) s. 137.

¹²³ NOU 2003: 31 s. 12.

¹²⁴ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 145 (straffeloven av 1902 brukte begrepet: legemskrenkelse).

¹²⁵ FNs barnekomité's generelle kommentar nr. 13 (2011) punkt 17.

¹²⁶ Ot.prp.nr. 22 (2008-2009) s. 427.

forståelse av ordlyden tilsier at alle handlinger som er egnet til å «krenke» en annen omfattes. I proposisjonen uttales det at alternativet «andre krenkelser» kan fange opp trusler eller tvang som er for milde til å omfattes av §§ 263 og 251, eller psykisk terror som ikke rammes av bestemmelsene om kroppskrenkelser eller kroppsskade i §§ 271-274.¹²⁷ Nevnte forarbeidsuttalelse innebærer at de øvrige handlingsalternativer som oppstilles i bestemmelsen ikke er uttømmende, noe som betyr at straffebudets anvendelsesområde utvides da alternativet «andre krenkelser» kan omfatte handlinger som ikke er kriminalisert i de andre handlingsalternativene. Høyesterett har uttalt at alternativet andre krenkelser «gir i seg selv rom for et vidt spekter av handlinger som vil kunne falle inn under ordlyden, forutsatt at disse er egnet til å «krenke» en annen».¹²⁸ Forutsetningen må dermed være at en rekke ulike krenkelser kan omfattes så lenge det er egnet til å krenke barnet.

I Rt. 2010 s. 949 fastslo Høyesterett at handlingsalternativet «på annen måte krenke» omfatter tilfeller der barn er vitne til fysisk eller psykisk mishandling av sine nærmeste. Saksforholdet i dommen var at en stefar i en periode på ca. to år jevnlig hadde utsatt sin hustru for psykisk og fysisk vold mens stedatteren var vitne til dette. Spørsmålet for Høyesterett var om barnet var utsatt for en selvstendig krenkelse ved å være vitne til mishandlingen av moren. Høyesterett tok utgangspunkt i ordlyden og uttalte at ordlyden i straffebudet ikke er til hinder for at indirekte mishandling kan falle inn under alternativet «andre krenkelser».¹²⁹ Det ble begrunnet med at begrepet «på annen måte krenke» er svært vid og det avgjørende er om handlingen er egnet til å «krenke» en annen. Ved vurderingen av om indirekte mishandling er egnet til «krenke» noen som er vitne til mishandling, var det sentrale for retten «hva en slik indirekte virkning av mishandling nærmere består av, sett i sammenheng med det som er bestemmelsens formål».¹³⁰ Etter en grundig gjennomgang av bestemmelsens forarbeider fant Høyesterett det «ikke tvilsomt» at den indirekte virkningen mishandlingen har for barnet kan representere en selvstendig krenkelse etter bestemmelsen.¹³¹ Det ble vist til at skadevirkningene for barn som er vitne til mishandling i det store og det hele vil være det samme som å være direkte utsatt for mishandling. Bestemmelsens kjerneområde - som er den

¹²⁷ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 45.

¹²⁸ Rt.2010 s. 949 avsnitt 16.

¹²⁹ Rt.2010 s. 949 avsnitt 16.

¹³⁰ Rt.2010 s. 949 avsnitt 17.

¹³¹ Rt.2010 s. 949 avsnitt 22.

den vedvarende og gjentakende krenkelsen og mishandlingen av den nærstående - gjorde seg fullt ut gjeldende for barn som er vitne til mishandling.¹³² Barn som er vitne til fysisk og psykisk mishandling i nære relasjoner har dermed et selvstendig rettsvern etter § 282.

3.4 Kjerneområde - Mishandler

Som redegjørelsen ovenfor har belyst, oppstiller strl. § 282 en rekke ulike handlingsalternativer som på ulik vis kan klassifiseres som «*mishandling*». Det er imidlertid ikke tilstrekkelig at gjerningspersonen har overtrådt handlingsalternativene for å kunne straffes etter bestemmelsen. Er det konstatert at det foreligger minst én krenkelse, må det etter samtlige handlingsalternativer nevnt ovenfor vurderes om krenkelsen(e) enten er «alvorlig» eller «gjentatt», som utgangspunkt for endelig å avgjøre om det foreligger «mishandling» slik at § 282 kommer til anvendelse.¹³³ Hvis det hverken er tale om alvorlig eller gjentatt mishandling, vil krenkelsene måtte bedømmes etter de generelle straffebestemmelsene. Kjernen i straffebudet er dermed «alvorlig eller gjentatt mishandler». Høyesterett har videre lagt til grunn at krenkelsene må ha karakter av mishandling for at bestemmelsen skal komme til anvendelse. Bestemmelsen rammer derfor ikke enhver kritikkverdig atferd, kun mer «kvalifiserte forhold».¹³⁴ Dette innebærer at krenkelsene må ha et vist alvor og omfang for å kunne karakteriseres som mishandling.

Det er i lovforarbeidene uttalt at kjerneområdet for bestemmelsen er «den vedvarende og gjentakende krenkelsen og mishandlingen av den nærstående».¹³⁵ Ved å ta utgangspunkt i forarbeidsuttalelsene har Høyesterett i en rekke avgjørelser presisert hva som nærmere ligger i mishandlingsvilkåret og herunder utviklet en generell rettssetning for vurderingen av om et forhold skal anses som mishandling etter § 282.¹³⁶

En helt sentral avgjørelse er Rt. 2010 s. 129 der Høyesterett uttalte:

«Etter min mening er karakteren av voldshandlingene i seg selv ikke avgjørende ved straffvurderingen etter straffeloven § 219. Det sentrale er i hvilken grad disse danner

¹³² Rt.2010 s. 949 avsnitt 22.

¹³³ Jacobsen, Husabø, Grøning og Strandbakken (2020) s. 80.

¹³⁴ Rt.2013 s. 329 avsnitt 13.

¹³⁵ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 37.

¹³⁶ Sæther (2016) s. 525.

et mønster som resulterer i at den som rammes må leve under et «*regime*» preget av kontinuerlig utrygghet og frykt for vold». ¹³⁷

Saken gjaldt straffeutmåling og uttalelsen knyttet seg dermed til straffutmålingen og deriblant hvilke momenter som vil være av betydning i straffevurderingen. Men uttalelsen har i etterfølgende praksis blitt fulgt opp av Høyesterett og tillagt avgjørende vekt i forbindelse med lovanvendelsesspørsmålet. ¹³⁸ Høyesterett har altså anvendt regimevurderingen som et vilkår ved spørsmålet av om det objektive gjerningsinnholdet etter bestemmelsen er oppfylt. At Høyesterett viser til regimevurderingen og anvender det som et vilkår må sees på som en presisering av innholdet i vilkåret «gjentatt mishandler». ¹³⁹ Regimevurderingen har dermed gått fra å være et vurderingsmoment ved straffutmålingen til å brukes som et vurderingstema ved om straffebudet skal komme til anvendelse.

Slik det kommer frem av forarbeidene skal strl. § 282 fange opp kompleksiteten og helheten av det som kjennetegner mishandling i nære relasjoner. ¹⁴⁰ I dette ligger at straffebudet skal ta høyde for at mishandling i nære relasjoner kan skje ved en rekke sammensatte handlinger av både fysisk og psykisk karakter av ulik alvorlighetsgrad. Dette gjør at straffebudet har en fleksibel karakter. ¹⁴¹ At bestemmelsen har en fleksibel karakter er også slått fast av Høyesterett, der det i HR-2018-112-A avsnitt 17 ble uttalt at:

«Straffeloven § 282 omfatter *et vidt spekter* av handlinger, så fremt det dreier seg om *gjentatte eller alvorlige* tilfeller av trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold eller andre krenkelser, som samlet har et slikt alvor at de kan karakteriseres som *mishandling*.» ¹⁴²

I juridisk litteratur er det fremhevet at fordi både lovgiver og Høyesterett har understreket at straffebudet har en fleksibel karakter vil det være et visst rom for formålsrettet tolkning av § 282. ¹⁴³ Regimevurderingen må derfor sees i sammenheng med formålet bak bestemmelsen,

¹³⁷ Rt.2010 s. 129 avsnitt 21.

¹³⁸ Se bl.a. Rt.2013 s. 879 avsnitt 30, Rt.2014 s. 695 avsnitt 12, HR-2018-112-A avsnitt 18, HR-2019-621-A avsnitt 18.

¹³⁹ Aas (2017) s. 45.

¹⁴⁰ Ot.prp.nr.113 (2004-2005) s. 36.

¹⁴¹ Se Mæhle (2019) s. 135.

¹⁴² HR-2018-112-A avsnitt 17.

¹⁴³ Mæhle (2019) s. 136.

som er å verne individets psykiske og fysiske integritet. Som nevnt er det den «vedvarende og gjentagende» mishandlingen som utgjør kjernen i bestemmelsen. Forarbeidene viser videre til at det er tillitsbruddet og den psykologiske bindingen mellom gjerningspersonen og offeret som særpreger denne type vold og gjør at fornærmede lever med utrygghet og frykt.¹⁴⁴

Regimevurderingen Høyesterett har oppstilt må dermed sies å være i samsvar med det som ifølge lovgiver vil være de sentrale kjennetegn ved mishandling i nære relasjoner. Dette fordi det sentrale verdifundamentet for bestemmelsen nettopp er frihet fra frykt og vern om sin fysiske og psykiske integritet.¹⁴⁵

Høyesteretts rettsutviklende virke har dermed medført i en presisering av vurderingstemaet der det sentrale er om fornærmede lever i et regime preget av utrygghet og frykt. Om barnet lever i et fryktregime vil dermed være sentralt for å avgjøre om det foreligger «alvorlig eller gjentatt mishandling».

3.5 Alvorlig mishandling

3.5.1 Den nedre grensen

Spørsmålet i dette punktet er hvor den nedre grensen for overtredelse av vilkåret «alvorlig mishandler» etter straffeloven § 282 ligger. Ordlyden «*grov*» etter tidligere lov (§ 219) er i straffeloven § 282 erstattet med «*alvorlig*». Endringen i ordlyden medfører ingen realitetsendring.¹⁴⁶ En naturlig språklig forståelse av ordlyden «*alvorlig mishandler*» taler for at én enkeltstående handling kan være tilstrekkelig for å omfattes av straffebudet. Av forarbeidene fremgår det at bestemmelsen primært tar sikte på mishandling som strekker seg over tid, men den er ikke begrenset til det. Også enkelttilfeller kan omfattes så lenge krenkelsen er tilstrekkelig alvorlig.¹⁴⁷ At krenkelsen må være alvorlig innebærer at det må være tale om kvalifisert enkelthandling, noe som taler for at det er en høy terskel for å anse enkeltstående handlinger som mishandling.

Departementet har i forarbeidene uttalt at det ved vurderingen av om en handling er alvorlig «bør det i tillegg til en vurdering av handlingens objektive grovhet legges vekt på om den *har*

¹⁴⁴ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 37.

¹⁴⁵ Mæhle (2019) s. 137.

¹⁴⁶ Se Ot.prp.nr. 22 (2008-2009) s. 434.

¹⁴⁷ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 45.

skapt frykt hos fornærmede for nye liknende krenkelser.»¹⁴⁸ På en annen side så fremgår det imidlertid av samme forarbeid at det i vurderingen av handlingens objektive grovhet, er det tilstrekkelig å vurdere om krenkelsen «*var egnet*» til å skape frykt for nye krenkelser.¹⁴⁹

I Rt.2014 s. 695 presiserte Høyesterett vurderingsmomentet og uttalte at:

«Det kan da, slik jeg ser det, ikke være et vilkår at den aktuelle handlingen faktisk *har skapt* frykt for nye lignende hendelser; det må være nok at handlingen *var egnet* til å gjøre det.»

Ifølge Sæther kommer Høyesterett her med en hensiktsmessig presisering. Det avgjørende er ikke om handlingen har skapt frykt hos fornærmede, man må foreta en mer objektiv vurdering av om handlingen er av en slik art at den, sammenholdt med omstendighetene for øvrig, er egnet til å skape frykt for nye krenkelser.¹⁵⁰ Han mener at en slik regel gjør det lettere å oppstille vurderingsfaktorer med generell gyldighet, slik at regelen kan presiseres og utvikles ytterligere.¹⁵¹ Det avgjørende er derfor om krenkelsen er av en slik karakter at den objektivt sett er egnet til å skape frykt for nye krenkelser.

Rt.2014 s. 695 gjaldt en mors enkeltstående voldsutøvelse mot sin 14 år gamle datter. Spørsmålet i saken var om voldshandlingen falt inn under straffeloven 1902 § 219 om mishandling i nære relasjoner, eller om handlingen i stedet skulle straffes etter § 228 om legemsfornærmelse. Problemstillingen for retten var altså om en enkeltstående krenkelse oppfylte vilkåret «alvorlig mishandler».

Moren hadde revet datteren i håret, tatt kvelertak på henne og slått henne med betydelig kraft og med stor aggresjon åtte til ti ganger med en ledning brukt som slynge, dels mens hun holdt henne fast.¹⁵² Høyesterett konkluderte med at handlingene objektivt sett dreide seg om grov voldsutøvelse, og viste i den forbindelse til skadefølgene hvor synlige merker etter kloring, hevelser, skrubbsår og bloduttredelser diverse steder på kroppen var synlig. Det at retten viste

¹⁴⁸ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 41.

¹⁴⁹ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 45.

¹⁵⁰ Sæther (2016) s. 530.

¹⁵¹ Sæther (2016) s. 530.

¹⁵² Rt.2014 s. 695 avsnitt 19.

til skadefølgene som følge av mishandlingen kan sees på som en begrunnelse av at det var tale om «objektivt grov» vold.

Førstevoterende uttalte videre i dommen at «*jeg har vanskelig for å skjønne annet enn at morens opptreden også må ha være egnet til å skape frykt for fremtidig mishandling.*»¹⁵³ Det ble påpekt at moren hadde truet med at mishandlingen skulle fortsette neste dag, og at datteren den samme kvelden rømte hjemmefra og i ettertid hatt liten kontakt med sin mor. Dette var etter rettens syn klare tegn på barnets frykt for fremtidig mishandling.¹⁵⁴ Det ble videre vektlagt at lagmannsrettens bestemmende mindretall hadde funnet det bevist at moren også tidligere hadde slått, klapset og kjeftet høylytt. Noe som støttet opp om at mishandlingen var egnet til å skape frykt for «*et regime av gjentatt krenkelser i fremtiden.*»

Én enkeltstående hendelse kan altså gi grunnlag for å dømme for mishandling, men det kreves da at handlingen er tilstrekkelig alvorlig og egnet til å skape frykt for fremtidig mishandling. Avgjørelsen illustrer at krenkelsens intensitet og alvorlighetsgrad vil ha vesentlig betydning ved vurderingen av om den nedre grensen for «alvorlig mishandler» er overtrådt. Det at krenkelsen har skjedd med stor intensitet, og ved bruk av redskaper vil tale for at terskelen er lavere for å overskride vilkåret. Selv om straffebudet ikke stiller noe krav om at krenkelsen må ha medført et skaderesultat,¹⁵⁵ kan avgjørelsen videre tas til inntekt for at når det faktisk foreligger synlige skader, vil terskelen for å idømme straffeansvar etter bestemmelsen senkes.

Fra underrettspraksis kan det videre vises til dommen inntatt LA-2018-34208 der retten kom frem til at en far ved en enkeltstående handling, «alvorlig mishandlet» sin datter. Krenkelsen skjedde i form av at faren slo datteren hardt med et belte slik at hun så vidt kunne stå og gå på flere dager.¹⁵⁶ Retten mente krenkelsen oppfylte den objektive grovheten, og var egnet til å skape frykt for nye krenkelser. Vilkåret «alvorlig mishandler» ble dermed ansett oppfylt, og strl. § 282 kom til anvendelse. I likhet med den ovennevnte dommen var det i denne saken også brukt en gjenstand ved voldsutøvelsen. Bruk av gjenstander kan i enkelte tilfeller, alt etter som hvilke gjenstander som brukes, forårsake langt større skadepotensiale og påføre større smerter for den som blir utsatt for volden. Det kan derfor argumenteres for at det skal

¹⁵³ Rt.2014 s. 695 avsnitt 20.

¹⁵⁴ Rt.2014 s. 695 avsnitt 20.

¹⁵⁵ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 46.

¹⁵⁶ LA-2018-34208 (Lagmannsretten skal bemerke: Skyldspørsmålet).

mindre til for at krenkelsen anses som «alvorlig» og dermed er av kvalifisert art, når det brukes gjenstander ved voldsutøvelsen. Dommen illustrerer sådan at det skal mindre til for at et forhold faller inn under vilkåret «alvorlig mishandler» når det brukes gjenstander ved en enkeltstående voldsutøvelse. Det avgjørende vil likevel være om handlingen var egnet til å skape frykt for fremtidige krenkelser. Dommen inntatt i LA-2019-181796 illustrerende.

Her var én enkeltstående handling ikke var nok til å bli dømt etter § 282. Faktum i saken var at en far hadde utøvd vold mot sin eldste datter mens lillesøsteren var vitne, og derunder fremsatt trusler ovenfor begge døtrene. Når det gjelder den konkrete voldshandlingen, hadde faren dyttet den eldste datteren slik at hun falt i bakken, for deretter å true med å ta livet hennes mens han hadde holdt kvelertaket på henne. Lagmannsretten la til grunn at forholdet klart måtte betegnes som både grovt og alvorlig. Det var tale om et hardt kvelertak og fornærmede hadde prøvd å komme seg løs, hvilket etter rettens syn bidro til å understreke alvorret ved hendelsen. Det ble videre vist til at skadepotensialet ved tiltaltes handling var svært høyt.

Spørsmålet for lagmannsretten var om krenkelsen var *egnet* til å skape frykt for nye lignende hendelser. Selv om den fysiske krenkelsen og truslene var alvorlige mente retten at det ikke forelå tilstrekkelig bevisgrunnlag til å legge til grunn at episoden var egnet til å skape frykt for tilsvarende handlinger i fremtiden. Det ble uttalt at «*det er ingen opplysninger i saken som tilsier at de fornærmede har levd under et regime med frykt for nye krenkelser av tilsvarende eller lignende art*».¹⁵⁷ Det ble blant annet vist til at tidligere voldelig atferd hadde vært et tema under bevisførselen for tingretten uten at det kom frem opplysninger om at det har vært rettet direkte mot barna. Også tidligere forhold som gjaldt mishandling mot hans tidligere ektefelle, altså deres mor ble nevnt. Men forholdet var etter rettens syn ikke egent til å skape frykt for nye lignende hendelser. Det ble videre vist til at den eldste datteren oppfattet at faren roet seg ned etter hendelsen, samt at han sa han aldri ville gjøre lillesøsteren noe. Selv om det ikke var av avgjørende betydning ble det også vist til at resultatet om ikke å domfelle for mishandling ble underbygget av den bevisførselen lagmannsretten selv hadde mottatt, der den eldste datteren hadde bekreftet at hun var redd under hendelsen, og i noe tid etter, før hun hadde innsett at faren ikke kom til å foreta seg noe verken mot henne eller lillesøsteren. Lillesøsteren hadde ovenfor henne aldri uttrykt at hun var redd for å være hjemme og den

¹⁵⁷ LA-2019-181796 (Lagmannsrettens vurderinger: Lovanvendelsen under skyldspørsmålet).

eldste datteren hadde selv aldri tidligere vært redd for å bli utsatt for vold fra faren. Avgjørelsen understreker at det dersom krenkelsen ikke har vært egnet til å skape frykt for nye lignende hendelser vil terskelen ikke overskride vilkåret «alvorlig mishandler».

3.5.2 Oppsummerende vurderinger

Hvorvidt et enkeltstående tilfelle kan karakteriseres som alvorlig mishandling, vil bero på en konkret vurdering av forholdene i saken. I vurderingen vil krenkelsens intensitet og alvorlighetsgrad og skadepotensiale ha stor betydning. Dersom krenkelsen har skjedd med stor intensitet, og ved bruk av redskaper vil det tale for at forholdet anses som alvorlig. Men selv om en enkeltstående krenkelse anses som alvorlig, vil den nedre grensen likevel ikke være overtrådt dersom forholdet ikke har vært egnet til å skape frykt for tilsvarende handlinger i fremtiden. Det vil da være mer nærliggende å anvende generelle straffebud som f.eks. voldsbestemmelsene i strl. §§ 271 til 274.¹⁵⁸ At krenkelsen må være alvorlig innebærer at terskelen er høy for at enkeltstående krenkelser skal anses som mishandling. Det avgjørende for om den nedre grensen for alvorlig mishandler er overtrådt er dermed om krenkelsen har vært såpass alvorlig at den var egnet til å skape frykt for nye krenkelser.

3.6 Gjentatt mishandling

3.6.1 Den nedre grensen

Dersom («flere») enkeltstående krenkelser ikke er alvorlige nok til å oppfylle vilkåret «alvorlig mishandler», kan krenkelsene samlet sett oppfylle vilkåret «gjentatt» mishandler. Spørsmålet videre er dermed hvor den nedre grensen for «gjentatt mishandler» ligger. En naturlig språklig forståelse av ordlyden «gjentatt» indikerer at det må foreligge to eller flere krenkelser som omfattes av § 282. Av forarbeidene fremgår det at det ikke må være samme handlingsalternativ som er utført flere ganger for at handlingen skal være «gjentatt».¹⁵⁹ Det kan dermed være to eller flere forskjellige krenkelser som er blitt overtrådt. Det stilles videre heller ikke opp noe nærmere krav om hvor nært i tid de ulike krenkelsene må være for at de skal regnes som gjentatte.¹⁶⁰ Høyesterett har imidlertid uttalt at dersom:

¹⁵⁸ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 41.

¹⁵⁹ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 45.

¹⁶⁰ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 46.

«krenkelsene har karakter av isolerte enkeltepisoder, som ikke har en slik kvalifisert karakter eller sammenheng at de gir grunnlag for frykt hos fornærmede for et slikt handlingsmønster som ligger i kjerneområdet for bestemmelsen, er det de ordinære straffebestemmelser om legemskrenkelser mv. som får anvendelse».¹⁶¹

Det avgjørende for om det foreligger «gjentatt» mishandling er dermed om krenkelsene samlet sett har karakter av mishandling.¹⁶² I dette ligger at mindre alvorlige krenkelser, som isolert sett ikke rammes av bestemmelsen må tas med i den samlede vurderingen for å avgjøre om krenkelsene inngår i et regime preget av frykt og utrygghet.¹⁶³

Det vil i det følgende foretas en drøftelse av rettspraksis for å klarlegge hvor den nedre grensen for vilkåret «gjentatt mishandler» ligger. Det vil bli redegjort for to Høyesterettsavgjørelser som belyser kjerneområdet for bestemmelsen, samt hvilke krav det stilles til beskrivelsen av de enkelte krenkelsene for at terskelen for straffeansvar etter § 282 skal anses oppfylt. Det vil deretter foretas en analyse av lagmannsrettspraksis for å nærmere undersøke hvilke momenter som har betydning ved vurderingen av om den nedre grensen for «gjentatt mishandler» er overtrådt.

3.6.2 HR-2018-390-A

Dommen inntatt i HR-2018-390-A er en sak som Høyesterett mente lå i nedre sjikt av bestemmelsens anvendelsesområde. Avgjørelsen gjelder riktignok ikke mishandling overfor barn, men er likevel relevant da den illustrerer det sammensatte krenkelsesregimet som utgjør mishandling. Dommen gjaldt straffeutmåling for en mann dømt etter § 219 for fysisk og psykisk vold mot samboeren sin. Han hadde i en periode på ca. åtte måneder gjentatte ganger utsatt samboeren sin for vold ved at han hadde dyttet henne, dratt henne etter håret og slått henne hardt i ansiktet slik at det ble merker. Ved et tilfelle, mens samboeren var gravid sparket han henne på siden av låret slik at hun fikk et stort blåmerke. Den psykiske volden som hadde startet noen år tidligere ble ikke ansett å overskride terskelen for § 219, men

¹⁶¹ Rt.2012 s. 835 avsnitt 16.

¹⁶² HR-2019-621-A avsnitt 17.

¹⁶³ Rt.2013 s. 329 avsnitt 13.

dannet «bakgrunnen for det regimet preget av frykt og fornedrelse som etter hvert utviklet seg». ¹⁶⁴

Høyesterett viste til lagmannsretten som hadde funnet det bevist at han «utsatte samboer for «en total kontroll som satte henne i konstant ubalanse og frykt, og som utgjorde psykisk mishandling av henne». Volden ble ansett beskjedne, men tilstrekkelig til å kontrollere samboeren når psykiske virkemidler ikke strakte til. ¹⁶⁵ Høyesterett var imidlertid enig med lagmannsretten i at saksforholdet lå i nedre sjikt av hva som rammes av bestemmelsen. ¹⁶⁶

Selv om Høyesterett mente at saksforholdet lå i nedre sjikt av bestemmelsens anvendelsesområde så illustrerer avgjørelsen på en god måte både kjernen i straffebudet og hvilke momenter som vil være avgjørende for om den nedre grensen for «gjentatt mishandler» er overtrådt. Det forelå en kombinasjon av fysiske og psykiske krenkelsener som varte over en viss tid. Selv om krenkelsene hver for seg ble ansett beskjedne og volden etter rettens syn ikke var alvorlig ble det samlet sett, ansett å overskride terskelen for mishandling. Avgjørelsen belyser dermed den helhetlige vurderingen som må foretas for å avgjøre om den nedre grensen for «gjentatt mishandler» er overtrådt.

3.6.3 HR-2019-1936-U

En annen avgjørelse som også er relevant for vurderingen av om det foreligger mishandling er dommen HR-2019-1336-U. Saken gjaldt en mor som over en tidsperiode på 10 år gjentatte ganger utøvd fysisk vold og psykiske krenkelsener mot sine tre barn. Den fysiske mishandlingen bestod av slag med flat hånd i ansiktet, samt at hun hadde dratt barna i ørene og klapset dem under haken. De psykiske krenkelsene innebar krenkende uttalelser ved bl.a. å ha kalt dem «bortskjemte drittunger». Lagmannsrettens flertall la til grunn at krenkelsene ble rammet av strl. § 282, og hun ble dømt for mishandling. Avgjørelsen ble anket til Høyesterett og spørsmålet for Høyesteretts ankeutvalg var om lagmannsrettens domsgrunner i tilstrekkelig grad hadde vist at terskelen for mishandling var overtrådt.

Høyesteretts viste til HR-2019-1787-A hvor spørsmålet også hadde vært om det forelå manglende domsgrunner. Det hadde i følgende dom blitt lagt til grunn at «spørsmålet om

¹⁶⁴ HR-2018-390-A avsnitt 36.

¹⁶⁵ HR-2018-390-A avsnitt 38.

¹⁶⁶ HR-2018-390-A avsnitt 39.

lagmannsrettens lovanvendelse er korrekt, avhenger av intensiteten, omfanget og alvorret av tiltaltes handlinger». ¹⁶⁷

Når det gjaldt lagmannsrettens beskrivelse av de fysiske krenkelsene viste Høyesterett til at det i liten grad hadde blitt beskrevet hva volden bestod av og hvor alvorlig den hadde vært. ¹⁶⁸ Det ble herunder uttalt at «det å slå barna med flat hånd i ansiktet, klapse dem under haken og dra dem i ørene kan være mer eller mindre alvorlig alt etter styrken og omstendigheten rundt handlingen». ¹⁶⁹ Illustrerende for uklarhet var at lagmannsrettens mindretall betegnet slagene som «klaps» til tross for å være enig flertallets bevisvurdering. Det var også uklart om de fysiske og psykiske krenkelsene mot barna hadde blitt vurdert samlet eller om lagmannsretten kun hadde tatt stilling til den fysiske volden. Lagmannsretten hadde videre trukket inn morens virkemidler i oppdragelsen («fratagelse av goder») som momentet i vurderingen av om det forelå mishandling, uten å begrunne hvorfor momentet kunne ha relevans. ¹⁷⁰ Når det gjaldt de psykiske krenkelsene viste Høyesterett til at uttrykk som «bortskjemte drittunger», naturligvis ikke burde brukes. Det ble imidlertid påpekt at det for totalvurderingen har betydning «om uttrykk som dette benyttes for å sjikanere eller intimidere barna, eller om de fremkommer som en reaksjon på atferd som gir rimelig grunn for en verbal reaksjon». ¹⁷¹ Høyesterett ankeutvalg opphevet dommen da lagmannsrettens domsgrunner ikke i tilstrekkelig grad viste at morens krenkelser ovenfor barna oppfylte terskelen for å kunne karakteriseres som mishandling.

Avgjørelsen belyser behovet for en tilstrekkelig beskrivelse av gjerningspersonens enkelte handlinger når det gjelder alvor, omfang og omstendighetene rundt krenkelsene ved vurderingen av om den nedre grensen for mishandling er overtrådt.

3.6.4 Praksis fra lagmannsretten

HR-2019-1336-U ble behandlet på nytt av lagmannsretten i dommen inntatt LE-2019-181897. Retten mente da at morens bruk av virkemidler i oppdragelsen, herunder trusler om å inndra goder hvis barna ikke hørte på henne, falt utenfor straffelovens mishandlingsbegrep. Det ble

¹⁶⁷ HR-2019-1936-U avsnitt 21.

¹⁶⁸ HR-2019-1936-U avsnitt 17.

¹⁶⁹ HR-2019-1936-U avsnitt 17.

¹⁷⁰ HR-2019-1936-U avsnitt 19.

¹⁷¹ HR-2019-1936-U avsnitt 20.

videre også lagt til grunn at morens bruk av krenkende utsagn, («bortskjemte drittunger, idiot etc.») ikke var avgjørende for lovanvendelsen. Når det gjaldt de fysiske krenkelsene ble det bemerket at enkelttilfellene med fysisk vold i seg selv ikke var alvorlig nok til å kunne karakteriseres som mishandling. Lagmannsretten uttalte likevel at «saken dreier seg imidlertid om en lang rekke milde former for vold begått mot tre barn over en lengre periode».¹⁷² Det ble i denne sammenheng påpekt at volden ble utøvd i kombinasjon med uforutsigbare raserianfall fra morens side. Etter rettens syn medførte dette at barna levde i et regime preget av frykt for nye fremtidige krenkelser. Saksforholdet ble dermed rammet av vilkåret «gjentatt mishandler», og moren ble idømt fengselsstraff i 7 måneder for overtredelse av straffeloven § 282.

Avgjørelsen viser at milde former for vold begått over en lengre periode, kan begrunne straffeansvar etter bestemmelsen. Det avgjørende i saken var at krenkelsene hadde pågått i meget lang tid, noe som etter rettens syn innebar at barna levde i regime av frykt og kontinuerlig utrygghet. Når barn utsettes for krenkelser over lang tid, vil det letter kunne danne et fryktregime enn tilfeller der krenkelsene kun har pågått over en kortere tidsperiode. Avgjørelsen belyser dermed at krenkelsenes varighet over tid vil ha betydning i vurderingen av om den nedre grensen for «gjentatt mishandler» er overtrådt.

Men det finnes imidlertid også eksempler fra rettspraksis på at man kan bli dømt for mishandling selv om krenkelsene kun har foregått over en kort periode. Dommen LB-2019-3681 er illustrerende. Saken omhandlet en far som jevnlig hadde utøvd vold mot datteren sin i form av slag med linjal i disiplineringsøyemed. Han hadde også flere ganger fått henne til å knele med hendene over hodet over et lengre tidsrom. Volden var smertefull og fremkalte frykt, mens knelingen faren brukte som oppdragermønster klart var kritikkverdig etter rettens syn. Flertallet la til grunn at datteren hadde blitt utsatt for vold i ca. tre måneder og uttalte:

«Selv om perioden for den straffbare handling er forholdsvis kort, må det legges til grunn at volden og krenkelsene har *skjedd hyppig* i løpet av perioden. Det er tale om et

¹⁷² LE-2019-181897 (Lagmannsretten bemerker: Lovanvendelse under skyldspørsmålet).

lite barn, som åpenbart har vært *redd over tid*, og som har opplevd krenkelser i sitt eget hjem, der hun skal være trygg».¹⁷³

Farens krenkelser mot datteren ble dermed ansett å falle inn under strl. § 282. Dommen illustrerer at krenkelsene ikke nødvendigvis må ha foregått over en lang periode for at den nedre terskelen for «gjentatt mishandling» skal være overtrådt. Hyppige krenkelser i løpet av en relativt kort periode kan være nok til å skape et fryktregime for fremtidige krenkelser hos barnet.

At hyppigheten av krenkelsene er relevant ved vurdering av om det foreligger et fryktregime belyses i dommen LH-2020-181687. Saken gjaldt en far som i løpet av perioden høsten 2015 og ut hele 2016 en rekke ganger hadde utøvd vold og krenket sine to barn. Retten fant det bevist at tiltalte flere ganger hadde revet og klypet begge barna hardt i nakken, ørene og over munnen, noe som påførte barna smerte og gjorde vondt over noe tid. Ytterligere brukte faren gjentatte ganger å rope og kjeftte høylytt, og hvert av barna hadde videre vært vitne til at den andre var blitt utsatt for krenkelsene. Retten viste til at enkelthandlingene ved nakkegrep, samt klyping over munnen og ørene i seg selv innebar kroppskrenkelser, men at det sett i sammenheng med høylytt brøling og kjefting samlet sett skapte et fryktregime som § 282 er ment å verne mot. Etter rettens syn var det hyppigheten av krenkelsene som bidro til å underbygge at bestemmelsen måtte komme til anvendelse i denne saken. Lagmannsretten mente altså at hyppigheten av krenkelsene underbygget det faktum at det var en kontinuerlig risiko for fysiske og psykiske krenkelser fra farens side. Lagmannsretten kom dermed etter en samlet vurdering frem til at hyppigheten av de psykiske og fysiske krenkelsene, tilsa at handlingene ikke kunne anses som enkeltstående hendelser, men at det måtte karakteriseres som «gjentatt» mishandling etter straffeloven § 282.

I dommen LG-2019-30585 hadde en mor over en periode på rundt 5 år utsatt datteren sin for vold og annen krenkende adferd. Volden var ikke brutal, det var tale om slag med åpen hånd mot datterens ansikt og kropp, samt spark uten voldsom kraft. I tillegg til den fysiske volden ble det lagt til grunn at moren gjennomgående hadde fremstått truende overfor datteren fordi hun ofte var sint og herunder trakasserte datteren ved å kalle henne dum, idiot og andre

¹⁷³ LB-2019-3681 (Lagmannsretten bemerker: Skyldspørsmålet).

nedlatende uttrykk. Selv om de fysiske og psykiske krenkelsene ikke var av det alvorligste slaget, hadde krenkelsene pågått over tid og preget barnet sterkt. Retten mente derfor at datteren som følge av krenkelsene levde i konstant frykt og utrygghet slik at forholdet måtte rammes av strl. § 282. Dommen illustrer at selv om mishandlingens karakter, altså den fysiske volden og de psykiske krenkelsene ikke er av det alvorligste slaget, så kan det sett i sammenheng med at krenkelsene pågår over tid og i stor grad preget barnet, innebære at den nedre terskelen for «gjentatt mishandling» er overtrådt. Som skissert i punkt 3.3 er karakteren av de enkelte krenkelsene i seg selv ikke avgjørende ved fastsettelsen av om det foreligger gjentatt mishandling. Det sentrale er om krenkelsene har medført at barnet lever i et fryktregime. Mindre alvorlig vold kan dermed anses som mishandling dersom volden er vedvarende og barnet lever i frykt.

Ordlyden «gjentatt» mishandler indikerer at to eller flere krenkelser isolert sett er tilstrekkelig for å oppfylle vilkåret «gjentatt». Antall krenkelser begått mot barnet vil dermed ha betydning for vurderingen av om det foreligger gjentatt mishandling. Til tross for at det foreligger flere krenkelser er det imidlertid ikke gitt at vilkåret anses oppfylt. Dommen inntatt i LE-2020-140009 er opplysende. Saken gjaldt en mor som ved tre anledninger i oppdragelsesøyemed hadde slått sin sønn på bena med kost og ved én enkeltanledning hadde slått ham på fremsiden av låret med lukket hånd. Selv om det dreide seg om flere fysiske krenkelser over noe tid mente retten at ingen av tilfellene var alvorlige nok til de kunne karakteriseres som mishandling. Det ble uttalt at voldsutøvelsen var forholdvis beskjeden da kun ett av tilfellene hadde blitt beskrevet som smertefullt, og at det ikke forelå noe «*bevis for at den enkelte fysiske krenkelsen strakk seg over tid, eller at krenkelsene skjedde med kort mellomrom*». ¹⁷⁴ Det var dermed etter rettens syn ikke noen holdepunkter for at krenkelsenes intensitet i sum medførte at det var tale om mishandling i strafferettslig forstand. Retten mente at krenkelsene derfor måtte anses å være enkeltepisoder som ikke kunne betegnes som vedvarende og gjentakende mishandling. Retten fant imidlertid at de objektive og subjektive vilkårene for kroppskrenkelse jf. § 271 var oppfylt, men det straffbare forholdet var foreldet. Avgjørelsen understreker at antall krenkelser mot barnet må sees i sammenheng med intensiteten og varigheten av krenkelsene. Den nedre grensen for «gjentatt mishandler» vil ikke være overtrådt når det foreligger få krenkelser med beskjeden intensitet. Foreligger det derimot få

¹⁷⁴ LE-2020-140009 (Lagmannsretten bemerker: Lovanvendelsen under skyldspørsmålet).

krenkelser, der voldsutøvelsen er utført med stor intensitet, vil den nedre grensen kunne være overtrådt.

Dommen LA-2019-66048 er også et eksempel hvor retten fant at krenkelser begått av en mor ovenfor sine to barn, ikke kunne anses som mishandling. Hun hadde over en periode på ca. to år ved enkelte anledninger utsatt barna for fysiske og psykisk krenkelser. Den fysiske volden innebar blant annet lugging, dytting og klyping over nakken og ørene, mens den psykiske volden innebar skriking og kjefting i sinne mot barna. Retten var ikke i tvil om at barna kunne være redde når moren var sint på dem, men uttalte at «frykten har vært kortvarig og situasjonsbestemt». Lagmannsretten fant det videre vanskelig å fastslå nøyaktig hvor mange ganger barna hadde blitt utsatt for krenkelser, men var overbevist om at det hadde skjedd flere ganger. Når det gjaldt den konkrete vurderingen av om barna hadde levd i et fryktregime viste retten til at barna ovenfor øvrige familiemedlemmer ikke ble oppfattet å være redde for moren, all den tid det hadde vært svært hyppig kontakt mellom barna og øvrig familiemedlemmer i perioden tiltalen gjaldt. Det var videre et poeng at politibetjenten som var vitne i saken hadde forklart at han fikk inntrykk av at barna med vilje provoserte moren for å få henne sint. Lagmannsretten var dermed ikke overbevist om at barna levde i frykt for nye krenkelser og forholdet ble nedsubsumert til overtredelse av strl. § 271.

Avgjørelsen illustrer at selv om det foreligger gjentatte krenkelser, er det i seg selv ikke tilstrekkelig til å begrunne straffeansvar etter § 282. Det avgjørende er om det krenkelsene har ført til at barna lever i et «regime» preget av frykt. Dersom det ikke er bevist utover enhver rimelig tvil at barna har levd under et slikt regime, er alternativet å dømme krenkelsene etter de ulike generelle straffebestemmelsene. Ved vurderingen av om det foreligger mishandling er det derfor viktig å være bevist ved omstendighetene rundt handlingene og hvordan barna påvirkes. I denne avgjørelsen levde barna ikke i et fryktregime og terskelen etter § 282 var dermed ikke oppfylt.

3.6.5 Oppsummerende vurderinger

Etter en gjennomgang av rettspraksis kan man se at det ved vurderingen av om den nedre grensen for «gjentatt mishandler» er overtrådt, vil være relevant å trekke inn en rekke ulike momenter. Strl. § 282 retter seg mot den helhet av krenkelser som skjer innenfor en familie eller omsorgsrelasjon der det sentrale er tilknytningen mellom gjerningspersonen og fornærmede. Barn er særlig sårbare fordi de er avhengige beskyttelse av sine nærstående og i mindre grad har mulighet til å beskytte seg mot mishandling. Det skal dermed mindre til for at

straffebudet kommer til anvendelse i situasjoner der barn er fornærmede. Men som avgjørelsene ovenfor viser vil ikke alle tilfeller der barn opplever fysiske og psykiske krenkelser falle inn under strl. § 282. Det avgjørende for om hvorvidt den nedre grensen for straffeansvar er overtrådt må avgjøres ut fra en helhetsvurdering der det sentrale momentet er om barnet har levd i et regime preget av frykt. I vurderingen vil krenkelsens karakter, krenkelsens varighet, samt antall krenkelser og hyppighet av krenkelsene ha betydning, og rettspraksis tydeliggjør at momentene må sees i sammenheng ved vurderingen av om den nedre grensen for «gjentatt mishandler» er overtrådt. I situasjoner der mishandlingen for eksempel har foregått over svært lang tid stilles det mindre krav til hyppigheten av krenkelsene. Har det derimot kun foregått over en periode på noen måneder, må krenkelsene ha forekommet hyppigere for at det skal anses som mishandling. Rettspraksis tydeliggjør ytterligere at det må foretas en samlet helhetsvurdering av de ulike krenkelsene for å avgjøre om terskelen for den nedre grensen er oppfylt. Selv om de enkelte krenkelsene hver for seg ikke kan karakteriseres som mishandling kan de samlet sett gjøre at barnet lever i et regime preget av kontinuerlig utrygghet og frykt for nye krenkelser.

4 Psykisk mishandling

4.1 Innledning

Psykisk vold er ikke angitt som et av de objektive handlingsalternativene i straffeloven § 282, men det er lagt til grunn både i forarbeidene og fremhevet i Høyesterettspraksis at psykiske krenkelser inngår i vilkåret «andre krenkelser».¹⁷⁵ I det følgende undersøkes det nærmere hvor den nedre grensen for straffansvar ligger ved psykisk mishandling, samt om barns menneskerettslige vern mot vold er ivaretatt når barnet blir utsatt for psykiske krenkelser. Det problematiske er om strl. § 282 i tilstrekkelig grad ivaretar barns vern mot psykisk vold.

4.2 Den nedre grensen og barns vern

Hva begrepet «psykisk vold» nærmere innebærer, kommer verken frem av lovbestemmelsen eller forarbeidene. Psykisk vold har i litteraturen blitt definert som alle måter å skade, skremme eller krenke noen på som ikke er av direkte fysisk art. Det kan i tillegg være måter å styre eller dominere andre på ved hjelp av en bakenforliggende makt eller trussel.¹⁷⁶ Som

¹⁷⁵ Se Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 40.

¹⁷⁶ Isdal (2018) s. 51.

skissert i punkt 2.4 har også barnekomiteen i generell kommentar nr.13 gitt en defensjon på hva som anses som psykisk vold. Det kan for eksempel være at man ydmyker barnet, får barnet til å føle seg lite verdt, avviser barnet følelsesmessig, isolerer, truer, skremmer eller latterliggjør barnet.¹⁷⁷ Begrepet «psykisk vold» må dermed forstås slik at det retter seg mot krenkelser og skader på barnets psykiske integritet. Ikke enhver psykisk krenkelse ovenfor barn kan anses som mishandling. På samme vis som ved fysisk vold, må de psykiske krenkelsene være av kvalifisert art for at det skal være tale om psykisk mishandling.

I punkt 3.2 ble det vist til at Høyesterett har avklart at barn som er vitne til mishandling har et selvstendig rettsvern. Forhold der barn er utsatt for slik «indirekte vold» behandles ikke nærmere. Fokuset rettes mot tilfeller der barn er direkte utsatt for psykisk vold.

En sentral avgjørelse er Rt.2013 s. 329. Saken gjaldt en far som i perioden mellom 1988 og 2010 gjentatte ganger hadde utsatt sønnen sin for fysiske og psykiske krenkelser. Den fysiske volden opphørte i 2001 men de psykiske krenkelsene fortsatte frem til 2010. Spørsmålet for Høyesterett var om de psykiske krenkelsene («verbale utbrudd») som skjedde etter 2001 falt inn under strl. 1902 § 219, slik at faren kunne domfelles for ett straffbart forhold.

Høyesterett startet med å bemerke at utgangspunktet etter § 219 er at det må foretas en samlet vurdering av handlingene. Det ble herunder vist til regimevurderingen jf. Rt. 2010 s. 129, og uttalt at «tilsvarende vurdering må gjelde ved andre former for krenkelser». Retten understreket imidlertid at bestemmelsen ikke rammer «enhver kritikkverdige atferd» og at ordlyden mishandling «bare omfatter mer kvalifiserte forhold».¹⁷⁸ Men det ble i forlengelsen påpekt at de mindre alvorlige krenkelsene må tas med i den samlede vurderingen når atferd som isolert sett ikke fyller gjerningsinnholdet i bestemmelsen inngår i et «regime» preget av frykt.¹⁷⁹

Høyesterett uttalte at krenkelsene sønnen ble utsatt for isolert sett ikke ville kvalifisere som overtredelse av straffeloven § 219. Det ble likevel fastslått at når de psykiske krenkelsene fortsatte etter at den fysiske volden opphørte, måtte det være riktig å se de psykiske

¹⁷⁷ Henum (2020) s. 370.

¹⁷⁸ Rt.2013 s. 329 avsnitt 13.

¹⁷⁹ Rt.2013 s. 329 avsnitt 13.

krenkelsene som en del av ett samlet helhetsbilde.¹⁸⁰ Det ble fremhevet at sønnen hadde vokst opp under et regime preget uforutsigbare raseri og fysisk vold, som videre fortsatte med psykiske krenkelser. Høyesterett konkluderte dermed med at den psykiske volden måtte sees i sammenheng med den fysiske volden og domfelte faren for overtredelse av § 219 for hele perioden fra 1988 til 2010.

Avgjørelsen illustrerer at psykiske krenkelser overfor barn som isolert sett ikke ville kvalifisert som mishandling, etter en samlet helhetsvurdering kan utgjøre mishandling så lenge det er tale om et sammenhengende og vedvarende regime preget av frykt. Det må imidlertid bemerkes at det i denne saken var tale om kombinasjon av både fysiske og psykiske krenkelser, etterfulgt av kun psykiske krenkelser. Det gjør det dermed vanskelig å trekke sikre slutninger om straffeloven § 282 i tilstrekkelig grad ivaretar barns vern mot psykisk vold.

Høyesterett har kun behandlet én sak som utelukkende gjelder psykisk mishandling. Ved å vise til forarbeidsuttalelser og tidligere rettspraksis la Høyesterett til grunn at rent psykiske krenkelser kan rammes av straffebudet.¹⁸¹ Saken gjaldt imidlertid ikke psykisk mishandling ovenfor barn, men er likevel relevant for vurderingen av barns vern. Dette fordi Høyesterett ved spørsmålet om hva som kvalifiserer til mishandling uttalte at det «skal *en god del* mer til i en sak som gjelder psykisk mishandling enn der voldsutøvelsen er både fysisk og psykisk».¹⁸² Nevnte uttalelse viser at høyesterett har fastslått en høyere terskel for å anse psykiske krenkelser som mishandling sammenlignet med fysiske krenkelser. Den nedre grensen for straffansvar for mishandling er dermed høyere når det kun er tale om psykiske krenkelser.

Spørsmålet videre er om en slik forståelse i tilstrekkelig grad ivaretar barns vern mot psykisk vold. Det at terskelen for at psykisk vold skal anses som mishandling er høyere enn fysisk vold, vil kunne være problematisk idet staten er forpliktet til å beskytte både den psykiske og fysiske integriteten til barn. Som nevnt tidligere følger det av barnekonvensjonen art. 19 at staten skal beskytte barn mot alle former vold, mens EMD har tolket begrepet privatliv i EMK art. 8 slik at det omfatter barnets «physical and moral integrity». Videre ble barns integritetsvern styrket da barneloven § 30 tredje ledd ble endret for å i større grad tilpasses BK art.19. Alle former for fysisk og psykisk vold ble da forbudt. Noe som kan tas til inntekt

¹⁸⁰ Rt.2013 s. 329 avsnitt 14.

¹⁸¹ Rt.2013 s. 879 avsnitt 30.

¹⁸² Rt.2013 s. 879 avsnitt 31, Se også; HR-2019-621-A avsnitt 16-18 og HR-2019-1787-A avsnitt 18.

for at fysisk og psykisk vold burde likestilles. På en annen side er det i juridisk litteratur lagt til grunn at «en slik forskjellsbehandling av fysisk og psykisk vold harmonerer godt med at straffeloven i sin alminnelighet gir et atskillig sterkere vern mot fysisk vold enn mot psykisk krenkelse».¹⁸³ Systemhensynet i straffeloven tilsier altså et sterkere vern mot fysiske krenkelser. Her kan det innvendes at bakgrunnen for at det ble innført en egen bestemmelse om mishandling i nære relasjoner, var ønsket om et straffebud som fanget opp kompleksiteten i disse sakene. Ved endringen av straffeloven i 2005 var departementet enige med Kvinnevoldsutvalgets og forskjellige høringsinstansers syn på at straffebudet måtte omfatte psykiske krenkelser, all den tid det nettopp er den psykiske volden som ofte kjennetegner mishandling i nære relasjoner.¹⁸⁴ Departementet viste videre til at andre generelle straffebud ikke vil kunne dekke *alle aspekter* og elementene som kjennetegner slik type vold.¹⁸⁵ Det ble herunder fremhevet at et eget straffebud i større grad vil klargjøre hvilke handlinger det er knyttet straffansvar til, og videre signalisere til allmennheten at slike krenkelser ikke aksepteres.¹⁸⁶ Enkelte høringsinstanser var kritiske til at straffebudet skulle ramme psykisk vold på grunn av vanskelige bevisvurderinger. Men departementet delte ikke denne bekymringen og uttalte at forskning rundt og kunnskap om mishandling i nære relasjoner er økende, og at psykiske krenkelser allerede var gjeldende i § 219 slik at domstolene dermed var kjent med bevisvurderingen som kjennetegner psykisk mishandling.¹⁸⁷ Det kan i forlengelsen bemerkes at det av forarbeidene også fremgår at det ikke er nødvendig å bevise at psykiske krenkelser har medført skade¹⁸⁸, noe som er positivt da det normalt er vanskeligere å bevise psykisk mishandling.

Høyesterett har presisert at det sentrale er om barnet må leve under et vedvarende «regime» preget av kontinuerlig utrygghet og frykt for nye krenkelser. Er det kun tale om psykiske krenkelser er det videre tilstrekkelig at «frykten for fremtiden er begrenset til å gjelde nye psykiske krenkelser».¹⁸⁹ Tilfeller der barnet kun har vært utsatt for psykisk vold kan alt etter

¹⁸³ Sæther (2016) s. 532.

¹⁸⁴ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 36.

¹⁸⁵ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 37.

¹⁸⁶ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 37.

¹⁸⁷ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 40.

¹⁸⁸ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 40.

¹⁸⁹ Se Rt.2013 s. 879 avsnitt 30.

hvilke omstendigheter krenkelsene inngår i, og sammenhengen rundt handlingene medføre at barnet lever i et regime preget av utrygghet og frykt for nye krenkelser. Noe som kan tale for at terskelen ikke burde være høyere. Videre så er det ingen holdepunkter verken i forarbeidene eller ordlyden i strl. § 282 som tilsier at terskelen for å anse psykisk krenkelser som mishandling skal ligge høyere enn fysiske krenkelser.

På en annen side så er nettopp barnets frykt for nye krenkelser et viktig poeng å fremheve. Det kan argumenteres for at fryktregime ikke i like stor grad vil være til stede når det utelukkende er tale om psykiske krenkelser. Argumentet styrkes ved å se hen til at Høyesterett kun har behandlet én sak som utelukkende omhandler psykisk mishandling. Da det foreligger lite rettspraksis som utelukkende gjelder psykisk vold vil det være vanskelig å fastslå konkret om barns vern er tilstrekkelig ivaretatt. Men som belyst ved gjennomgangen av rettspraksis i punkt 3.5 vil det imidlertid ofte foreligge en kombinasjon av både fysiske og psykiske krenkelser mot barn. De psykiske krenkelsene som gjerne ikke overskrider terskelen for mishandling, inngår da i en samlet helhetsvurdering sammen med de fysiske krenkelsene ved vurderingen av om § 282 er overtrådt. Tilfeller der det foreligger både psykisk og fysisk vold vil i større grad være egnet til å skape et regime preget av frykt, enn tilfeller der det kun er tale om psykiske krenkelser. At Høyesterett har oppstilt en høyere terskel for å anse fysiske krenkelser som mishandling, sammenlignet med fysisk vold er dermed forståelig. Når det av forarbeidene også fremgår at psykisk vold rammes vilkåret «andre krenkelser» og Høyesterett har fastslått at straffebudet kan ramme rent psykiske krenkelser, må det kunne hevdes at barns menneskerettslige vern er tilstrekkelig ivaretatt selv om terskelen for å anse psykisk vold som mishandling er høyere.

5 Passiv medvirkning til mishandling av barn

5.1 Innledning

Fordi barnet ofte har to omsorgspersoner, som begge har et ansvar for å beskytte barnet mot vold og mishandling, kan vanskelige spørsmål knyttet til medvirkning lett oppstå. Det gjelder særlig der en omsorgsperson mishandler et barn, med en annen omsorgsperson som vitne til mishandlingen.¹⁹⁰ I det følgende undersøkes det hvor den nedre grensen for straffansvar går

¹⁹⁰ Jacobsen, Husabø, Gröning, Strandbakken (2020) s. 81.

ved passiv medvirkning etter strl. § 282 og hvordan barns menneskerettslige vern er ivaretatt i saker som omhandler passiv medvirkning til mishandling i nære relasjoner.

5.2 Rettslig utgangspunkt

Det følger av straffeloven § 15 at «*et straffebud rammer også den som medvirker til overtredelsen, når ikke annet er bestemt*». Formuleringen «et straffebud rammer også» viser at strl. § 15 ikke skal forstås som et eget straffebud, men som et påbygg til det enkelte straffebud.¹⁹¹ Det kan derfor presiseres at det er vernet etter § 282 som er det sentrale. En naturlig språklig forståelse av ordlyden «*medvirker til overtredelsen*», er at det gis en form for bistand før eller under utførelsen av hovedgjerningen, altså den handling som dekker gjerningsbeskrivelsen i straffebudet.

Den klare hovedregelen i norsk rett er at ren passivitet normalt ikke kan begrunne straff for medvirkning. Når det er sagt så fremgår det imidlertid av lovforarbeidene at passivitet kan bedømmes som straffbar medvirkning etter en tolkning av det enkelte straffebud, og de nærmere forholdene i saken.¹⁹² Videre er det i forarbeidene uttalt at «*hvis en person har en spesiell plikt til å hindre at en straffbar handling blir begått, skal det mindre til for at passiviteten bedømmes som straffbar medvirkning.*»¹⁹³ Læren om passiv medvirkning har likhetstrekk med det straffbare unnlatesansvaret, da straffbar unnlateselse innebærer at en person har forholdt seg passiv i en situasjon hvor det har vært grunn til å forvente aktivitet.¹⁹⁴ Vilkårene for straffeansvar for passiv medvirkning der det må foreligge et årsakskrav, tilknytningskrav og foretas rettstridsvurdering er dermed i utgangspunktet de samme som for unnlatesansvar.¹⁹⁵ Det vil imidlertid ikke redegjøres nærmere for unnlatesansvaret og vilkårene, da fokuset rettes mot Høyesteretts vurdering av passiv medvirkning generelt.

I den mye omtalte Christoffer-saken¹⁹⁶ som gjaldt en gutt som ble mishandlet av sin stefar mens moren hadde forholdt seg passiv, la Høyesteretts ankeutvalg til grunn at «ren passivitet

¹⁹¹ Husabø (2021) Lovkommentar til § 15 https://lovdata.no/pro/COMMENT/karnov/2005-05-20-28_d1_k3_p15.n1/2 3 avsnitt. 22.10.2021 (sist lest 15.des 2021).

¹⁹² Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) s. 412.

¹⁹³ Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) s. 412.

¹⁹⁴ Eskeland (2017) s. 194.

¹⁹⁵ Gröning, Husabø, Jacobsen (2019) s. 349.

¹⁹⁶ LA-2012-92858.

vil kunne være tilstrekkelig for å etablere straffansvar».¹⁹⁷ Tidligere oppfatningen hadde vært at det måtte foreligge en form for konkludent atferd for å kunne straffes, og sakene som omhandlet unnlatelse av å gripe inn ble dermed behandlet som en type psykisk medvirkning.¹⁹⁸ Høyesterett presiserte at i saker der det foreligger en handleplikt som følge av omsorgsansvar for et barn stilles det ikke krav til konkludent atferd. Avgjørelsen klargjorde dermed at en omsorgsperson kan straffes for ren passivitet og befestet herunder passiv medvirkning som en egen ansvarskategori.¹⁹⁹ Høyesterettspraksis etterfulgt av Rt.2013 s.1015 har videre ført til en presisering og utvikling av innholdet og rekkevidden av det passive medvirkningsansvaret. Det vil på bakgrunn av dette i det videre undersøkes hvilke krav Høyesterett har oppstilt for at et medvirkningsansvar skal foreligge og derav hvilken betydning avgjørelsene har for barns rettslige vern mot mishandling.

5.3 Rettspraksis

Høyesterett har lagt til grunn at passivitet kan gi grunnlag for medvirkningsansvar dersom det foreligger en *særlig tilknytning* mellom den passive personen og den som straffebudet skal beskytte, og at omsorgsansvar for barn er et sentralt eksempel på en slik tilknytning.²⁰⁰

Tilknytningskravet er dermed helt sentralt da det er den *særlige tilknytningen* mellom omsorgspersonen og barnet som skaper en plikt til å handle. Det bemerkes kort at Høyesterett i HR-2019-561-A «*Stemorddommen*» og HR-2019-2205-A «*Stefarddommen*» avklarte at også andre enn barns biologiske foreldre, sett i kontekst med forholdene i saken, kan regnes som omsorgspersoner med en særlig tilknytning til barnet slik at en handleplikt utløses.²⁰¹

Høyesterett fastslo dermed at det er det reelle omsorgsansvaret som er av avgjørende betydning ved vurderingen av det foreligger en tilknytning mellom barnet og omsorgspersonen. Det kan i forlengelsen vises til at barn har rett til vern mot vold uavhengig av hvem som har omsorg for barnet jf. BK. art. 19. I det videre drøftes ikke tilknytningskravet nærmere. Fokuset rettes mot handlepliktens nærmere innhold, og hvordan Høyesterett har

¹⁹⁷ Rt.2013 s. 1015.

¹⁹⁸ Gröning, Husabø, Jacobsen (2019) s. 349.

¹⁹⁹ Gröning, Husabø, Jacobsen (2019) s. 349.

²⁰⁰ Holmberg (2020) s. 406 og HR-2019-561-A avsnitt 20.

²⁰¹ Se HR-2019-561-A avsnitt 28 og HR-2019-2205-A avsnitt 39-43. Se også tidligere redegjørelse av momentene i punkt 3.2

vurdert hva som rimelig må kunne kreves av en omsorgsperson for å forhindre mishandling, sett i sammenheng med handlingsalternativene som forelå og kunnskapskravet.

Første gang Høyesterett behandlet rekkevidden av omsorgspersoners medvirkningsansvar ved passivitet var i dommen HR-2019-561-A. I denne avgjørelsen hadde en stemor ved flere anledninger forsøkt å forhindre ektemannens mishandling av stesønnen. Det var dermed ikke tale om ren passivitet. Det sentrale spørsmålet for Høyesterett var derfor om stemoren kunne holdes strafferettslig ansvarlig som passiv medvirker til tross for at hun hadde forsøkt å motvirke ytterlig mishandling. Avgjørelsen ble avsagt under dissens 3-2 der flertallet mente at stemoren ikke i tilstrekkelig grad hadde gjort nok for å motvirke mishandlingen. Dommen var den første i rekken av avgjørelser Høyesterett har avsagt som har vært med på å presisere omsorgspersoner handleplikt når barn blir utsatt for mishandling. Selv om avgjørelsen ble avsagt under skarp dissens har en rekke av premissene blitt lagt til grunn i etterfølgende avgjørelser, så dommen har vært et prejudikat for rettsutviklingen. Med avgjørelsen som bakteppe, vil det i det videre redegjøres for hvordan Høyesterett i HR-2019-2205-A og HR-2020-1343-A videre har presisert omsorgspersoners handleplikt.

5.3.1 HR-2019-2205-A

I likhet med HR-2019-561-A, gjaldt HR-2019-2205-A også en omsorgsperson som hadde forsøkt å forhindre volden mot barna, og dermed ikke hadde forholdt seg fullstendig passiv. Omsorgspersonen, som i denne saken var stefar til barna hadde blant annet forsøkt å snakke moren til rette, og ved enkelte tilfeller gått imellom og tatt barna ut av situasjonen når hun var voldelig.²⁰²

Førstevoterende startet med å redegjøre for strl. § 15, og påpekte at utgangspunktet er at ren passivitet i alminnelighet ikke rammes av bestemmelsen.²⁰³ Det ble videre vist til lovskravet jf. Grunnloven § 96 og Den europeiske menneskerettskonvensjon art. 7, som setter skranker for hvor langt domstolene kan gå i å utfylle ordlyden på strafferettens område.

Førstevoterende bemerket videre at Grl. § 104 og barnekonvensjonens artikkel 19 utgjør en viktig bakgrunn for fastlegging av medvirkningsansvaret. Det ble uttalte at «*straffeforfølgning*

²⁰² HR-2019-2205-A avsnitt 81.

²⁰³ HR-2019-2205-A avsnitt 54.

*av voldsutøvere inngår som en integrert del av barns rettsbeskyttelse.»*²⁰⁴ Av denne grunn mente førstevoterende at grensdragningen ved fastsettelse av medvirkningsansvar kan bli noe annerledes ved overgrep mot barn enn i andre typer medvirkningssaker. Det ble herunder lagt til grunn at et medvirkeransvar ikke ville komme i konflikt med lovkravet, og at resultatet for dommen ivaretar hensynet til barna.²⁰⁵

Ved å vise til tidligere rettspraksis konstaterte førstevoterende at det hadde blitt etablert en rett om at den som har omsorg for et barn, etter omstendighetene kan straffes for ren passivitet.²⁰⁶ Det ble deretter vist til *Stemorddommen* hvor det hadde blitt konstatert at en omsorgsperson også kan bli holdt strafferettslig ansvarlig som passiv medvirker i tilfeller der man har gjort noe, men ikke nok for å hindre overgrep mot barnet.²⁰⁷ Førstevoterende var enig i denne betraktningen og påpekte at det kan være utilstrekkelig å bare avverge noen få av et større antall overgrep og si ifra om at man misliker handlingen. Etter omstendighetene kan det i slike situasjoner være grunnlag for å konstatere at passiviteten er så vidt fremtredende at det foreligger et medvirkningsansvar.²⁰⁸

I relasjon til handlingsplikten uttalte førstevoterende at utgangspunktet må være at det ikke kreves at omsorgspersonen faktisk forhindrer mishandlingen. Dette hadde også blitt lagt til grunn i *stemorddommen*, der det videre hadde blitt bemerket at «det er tilstrekkelig at vedkommende gjør noe som fysisk eller psykisk motvirker handlingen».²⁰⁹ Førstevoterende i *stefarddommen* oppstilte imidlertid et krav om at må det ligge i omsorgspersonens handleplikt at han, innenfor det som det *er rimelig* å kreve, i alle fall gjør noe som *er egnet* til å motvirke lovbruddet.²¹⁰ Det ble henvist til *stemorddommen* hvor det ble uttalt at «det nærmere innholdet av handleplikten må bero på en helhetlig vurdering av den konkrete situasjonen, hvor det vil ha betydelig vekt at det er tale om å beskytte et barn man har omsorgsansvar for».²¹¹ Med utgangspunkt i denne uttalelsen, opplistet førstevoterende en rekke momenter det vil være

²⁰⁴ HR-2019-2205-A avsnitt 56.

²⁰⁵ HR-2019-2205-A avsnitt 56.

²⁰⁶ HR-2019-2205-A avsnitt 59.

²⁰⁷ HR-2019-2205-A avsnitt 63.

²⁰⁸ HR-2019-2205-A avsnitt 63.

²⁰⁹ HR-2019-561-A avsnitt 29. Se også avsnitt 38.

²¹⁰ HR-2019-2205-A avsnitt 67.

²¹¹ HR-2019-561-A avsnitt 40.

naturlig å ta utgangspunkt i ved vurdering av hva som er *rimelig* å kreve av omsorgspersonen. Momentene er overgrepens alvorlighetsgrad, overgrepets varighet, hvor utsatt eller sårbart barnet er, styrkeforholdet og relasjonen mellom gjerningspersonens og den mulige medvirkeren, om medvirkeren hadde en særlig foranledning til å gripe inn ut fra tidligere kunnskap om overgrep mot barna, og hvilke virkemidler som stod til rådighet for å kunne gripe inn.²¹²

Når det gjaldt handlingsalternativene stefaren kunne foretatt seg, var Høyesterett enige med lagmannsretten i at stefaren hadde rimelig mulighet til å gjøre vesentlig mer for å forhindre volden.²¹³ Han hadde flere opplagte og enkle handlingsalternativer. Han kunne bedt om hjelp fra det somaliske miljøet, han kunne oppfordret barna til selv å søke hjelp, f.eks. ved å fortelle om situasjonen på skolen, og ikke minst kunne han benyttet de offentlige instanser han var kjent med og hadde kontakt med, som flyktningetjenesten, frivillighetssentralen og helsesøster.²¹⁴

Selv om stefaren hadde gjort enkelte forsøk på å avverge mishandlingen mente førstevoterende at det var rimelig å forvente mer. Tiltakene var åpenbart ikke tilstrekkelig, noe han selv også var klar over da volden mot barna fortsatte.²¹⁵ Det ble derfor lagt til grunn at stefaren hadde gjort for lite til å kunne fri seg fra medvirkningsansvaret. Høyesterett kom dermed frem til at stefaren kunne straffes for passiv medvirkning etter strl. § 282, jf. § 15 da han ikke i tilstrekkelig grad hadde forsøkt å stanse mishandlingen.

5.3.2 HR-2020-1343-A

Spørsmålet i saken var om en barnefar kunne straffes for medvirkning til moren mishandling av deres to barn. Til forskjell fra de ovenfor nevnte dommene hadde far i denne saken ikke vært vitne til mishandling av barna. Men selv om han ikke var vitne til mishandlingen var han likevel kjent med at barna ble utsatt for vold. Det sentrale spørsmålet for Høyesterett var dermed hvilken kunnskap det kreves av omsorgspersonen for at det skal foreligge en handleplikt.

²¹² HR-2019-2205-A avsnitt 66-75.

²¹³ HR-2019-2205-A avsnitt 85.

²¹⁴ HR-2019-2205-A avsnitt 82.

²¹⁵ HR-2019-2205-A avsnitt 81

Den klare forutsetningen er at dersom omsorgspersonen er ukjent med mishandlingen, kan det ikke være tale om medvirkning. Høyesterett bemerket at:

«utgangspunktet må være at medvirkningsansvaret først kan oppstå på det tidspunktet omsorgspersonen *blir klar* over mishandlingen. Først da kan den straffsankjonte handleplikten utløses. I dette ligger at omsorgspersonen selv ikke trenger å være vitne til mishandlingen. Kunnskapen kan komme på annen måte».²¹⁶

Når det gjaldt handlepliktens nærmere innhold og omfang utalte førstevoterende at handleplikten måtte fastsettes med utgangspunkt i *hvilken kunnskap* omsorgspersonen har om situasjonen.²¹⁷ Dette er naturlig da passiv medvirkning til vold mot barn forutsetter at det faktisk foreligger kunnskap om at barnet blir mishandlet. Førstevoterende presiserte kunnskapskravets innhold nærmere og slo fast at det ikke er krav om kunnskap omkring detaljene i mishandlingen barna blir utsatt for, og at det heller ikke er nødvendig med sikker kunnskap for å bli straffet for passiv medvirkning.²¹⁸ Presiseringen innebærer at terskelen for kunnskapskravet senkes, noe som igjen innebærer at det skal mindre til for at omsorgspersonens handleplikt er brutt. Retten mente at det må være tilstrekkelig at omsorgspersonen holder det for *mest sannsynlig* at mishandling foregår. Har omsorgspersonen slik kunnskap vil det i de fleste tilfeller «gi en klar oppfordring til å handle for å beskytte barna eller i det minste undersøke situasjonen nærmere».²¹⁹ Lagmannsrettens vurdering om at det var tilstrekkelig at omsorgspersonen «holdt det for mulig» at barna ble mishandlet, vil etter denne uttalelsen ikke være nok for å oppfylle kunnskapskravet.

Omsorgspersonen må ha kunnskap om mishandlingen, men det holder at kunnskapen er begrenset til at man holder det for mest sannsynlig at mishandling foregår. Høyesteretts presisering av kunnskapskravet innebærer således at en omsorgsperson som ikke har vært vitne til mishandling, kan straffes for passiv medvirkning når vedkommende holder det for mest sannsynlig at mishandling foregår og ikke har gjort tilstrekkelige forsøk på å motvirke mishandlingen.

²¹⁶ HR-2020-1343-A avsnitt 19.

²¹⁷ HR-2020-1343-A avsnitt 20.

²¹⁸ HR-2020-1343-A avsnitt 22-23.

²¹⁹ HR-2020-1343-A avsnitt 23.

5.4 Oppsummerende vurderinger

Utgangspunktet i norsk rett er at passivitet ikke kan begrunne straffbart medvirkningsansvar. I 2013 slo imidlertid Høyesterett fast at ren passivitet kan være tilstrekkelig for å etablere straffansvar når barn blir utsatt for mishandling. Etter en gjennomgang av etterfølgende praksis kan det videre fastslås at Høyesterett har gjort det klart at en omsorgsperson med særlig tilknytning til barnet, også kan bli holdt strafferettslig ansvarlig dersom vedkommende ikke har gjort tilstrekkelige handlinger for å forhindre eller motvirke ytterlig mishandling. Det innebærer at en omsorgsperson ikke lenger trenger å forholde seg fullstendig passiv for å bli straffet, da den særlige tilknytningen mellom barnet og omsorgspersonen vil medføre en handleplikt. Dersom omsorgspersonen ikke oppfyller denne handleplikten, vil passiviteten anses å være en form for medvirkning. Høyesterett har dermed skjerpet omsorgspersoners handleplikt ved at man kan bli straffet som medvirker selv om man faktisk har forsøkt å forhindre gjerningsmannen i å begå vold mot barnet. Det nærmere innholdet av handleplikten må bero på en helhetsvurdering av hva som er *rimelig* å kreve av omsorgspersonen i den konkrete situasjonen. Momentene Høyesterett oppstilte i Stefardommen vil være retningsgivende. Stefardommen vil dermed ha en sterk prejudikatsverdi da det gis klare linjer for hvilke momenter som inngår i helhetsvurderingen. Et av momentene som ble oppstilt var omsorgspersonens egen situasjon når det gjaldt styrkeforholdet ovenfor gjerningspersonen. Hvis det er tale om en ressurssterk omsorgsperson kreves det mer for å fri seg fra straffeansvar, og motsatt så vil kravene lempes hvis styrkeforholdet er skjevt mellom den passive omsorgspersonen og gjerningspersonen. I stefardommen ble det vist til at omsorgspersonen selv var i en vanskelig situasjon, da han blant annet var avhengig av ektefellens «velvilje» fordi han ikke hadde oppholdstillatelse.²²⁰ Høyesterett vektla dette momentet, men avgjørelsen viser at hensynet til barnas behov for beskyttelse veier tyngre enn omsorgspersonens egen vanskelige situasjon.

Videre så ble det i HR-2020-1343-A stadfestet at en omsorgsperson kan dømmes for passiv medvirkning selv om vedkommende ikke har vært vitne til mishandlingen av barnet.

Omsorgspersoners handleplikt ble dermed skjerpet. Det ble presisert at det hverken kreves detaljert eller sikker kunnskap om mishandlingen. Det er tilstrekkelig at omsorgspersonen holder det for *mest sannsynlig* at mishandling foregår. Holder omsorgspersonen det for mest

²²⁰ HR-2019-2205-A avsnitt 80.

sannsynlig at barnet blir utsatt for mishandling, og ikke gjør nok for å motvirke eller i det minste undersøke forholdet nærmere, vil det føre til straffeansvar etter strl. § 282 jf. § 15. Den nedre grensen for passiv medvirkning etter strl. § 282 jf. § 15 anses dermed overtrådt dersom en omsorgsperson er klar over, eller holder det for *mest sannsynlig* at mishandling foregår og ikke har gjort tilstrekkelige forsøk på å motvirke mishandlingen.

Det kan tenkes at noe av bakgrunnen for at Høyesterett har presisert og tolket omsorgspersoners handleplikt strengt i disse avgjørelsene har sammenheng med at barn har fått et styrket rettsvern etter grunnlovsreformen i 2014. Det kan herunder argumenteres for at Høyesterett i større grad er mer bevisst rundt barns menneskerettslige vern. Høyesterett uttalte både i HR-2019-2205-A og HR-2020-1343-A at Grl. § 104 og BK art. 19 «utgjør en viktig bakgrunn for fastsettingen av medvirkningsansvaret».²²¹ Som redegjort for i punkt 2.5 er staten etter BK art. 19 forpliktet til verne barn mot vold og mishandling ved å treffe alle egnede tiltak. Og etter Grl. § 104 tredje ledd har barnet «rett til vern» som skal forstå slik at myndighetene har plikt til å sørge for et regelverk og for håndhevelse av et regelverk som på best mulig måte kan verne barnet fra vold og mishandling.²²² Bestemmelsene fungerer dermed som relevante tolkningsmomenter ved fastleggelsen av medvirkningsansvaret. Ved at Høyesterett viser til nevnte bestemmelser fremheves barns rett til beskyttelse mot mishandling som grunnleggende ved rettsanvendelsen, og videre som en legitimering av å tolke ordlyden «den som medvirker til» jf. strl. § 15 så vidtgående at omsorgspersoner som ikke i tilstrekkelig grad har forsøkt å motvirke mishandlingen kan anses som medvirkere.

Det kan i forlengelsen fremheves at det overordnede hensynet ved å ha en streng handleplikt er å beskytte barnet. Det vil derfor være rimelig at det stilles høye krav til omsorgspersonen for å forhindre fortsatt krenkelser. Når en omsorgsperson er klar over at barnet blir utsatt for mishandling, eller i det minste holder det for *mest sannsynlig* at mishandling foreligger, taler sterke hensyn for at omsorgspersoner må strekke seg langt for å beskytte barnet. Som Høyesterett har lagt til grunn, vil hensynet til å beskytte barn man har omsorgsansvar ovenfor, tillegges betydelig vekt i vurderingen av det nærmere innholdet av handleplikten.²²³ Da Høyesteretts utvikling og presisering av medvirkeransvaret er blitt gjort på bakgrunn av

²²¹ HR-2019-2205-A avsnitt 56 og HR-2020-1343-A avsnitt 16.

²²² Dok.16 (2011-2012) s. 193.

²²³ HR-2019-2205-A avsnitt 68 med henvisning til HR-2019-561-A avsnitt 40.

statens menneskerettslige forpliktelser til å beskytte barn jf. BK art. 19 og GrL. § 104. Må det konkluderes med at barns menneskerettslige vern er ivaretatt i saker som omhandler passiv medvirkning til mishandling i nære relasjoner jf. § 282 jf. § 15.

6 Avsluttende vurderinger

Staten er menneskerettslig forpliktet til å forebygge, forhindre og bekjempe vold mot barn. En viktig del av hvordan staten ivaretar sine menneskerettslige forpliktelser er gjennom straffelovens bestemmelser. Som fremstillingen har vist er strl. § 282 en fleksibel og omfattende bestemmelse som rammer en rekke ulike krenkelser. Kjerneområdet for bestemmelsen er den vedvarende og gjentakende mishandlingen, og det avgjørende for om bestemmelsen kommer til anvendelse er om det er etablert et regime preget av frykt. Siden fryktregimet er det sentrale vurderingstemaet for om straffebudet kommer til anvendelse, kan det argumenteres for at regimevurderingen burde komme til uttrykk i lovteksten. En tydeliggjøring i loven ville ført til økt forutberegnelighet, samt bidratt til å styrke barnets rettsvern. Dette fordi bestemmelsen ville vært enklere å anvende for både rettsanvender og påtalemyndigheten.

Når det gjelder barns menneskerettslige vern mot psykisk mishandling, er det naturlig å påpeke at det med fordel kunne ha kommet tydeligere frem av ordlyden i § 282 at psykisk vold rammes av bestemmelsen. Dette støttes opp ved å se til forarbeidene der det blir fremhevet at det er de psykiske krenkelsene som ofte kjennetegner mishandling i nære relasjoner.²²⁴ Ordlyden «andre krenkelser» er vidt og skjønnsmessig, et eget vilkår der det uttrykkelig kommer frem at psykisk vold omfattes av straffebudet ville styrket barns rettslige vern.

Hva angår barns menneskerettslige vern i saker som omhandler passiv medvirkning til mishandling i nære relasjoner, har fremstillingen vist at Høyesterett i betydelig grad har vektlagt barns behov for beskyttelse og rett til vern ved vurderingen av hvor langt medvirkningsansvaret rekker. Høyesteretts vidtgående tolkning av strl. § 15 har medført at rekkevidden av straffansvaret for passiv medvirkning til mishandling av barn er blitt betydelig utvidet. For barns rettslige vern mot mishandling, innebærer Høyesteretts utvikling og presisering av medvirkeransvaret at barnets rettsvern har blitt styrket da det vil kreves en

²²⁴ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) s. 36.

betydelig innsats av omsorgspersoner for å verne barnet. Men som annenvoterende i stefardommen uttalte i forbindelse ved straffeutmålingen, så har rettsavklaringen ved passiv medvirkning til mishandling av barn skjedd gjennom rettspraksis. De rettspolitiske konsekvensene av dagens rettstilstand har dermed ikke blitt tilstrekkelig grundig vurdert, fordi det ikke har vært en vanlig lovgivningsprosess.²²⁵ Nevnte innebærer at forskjellige negative konsekvenser ved å eventuelt straffe en omsorgsperson for passiv medvirkning, ikke har blitt tilstrekkelig belyst. Noe som igjen kan innebære at hensynet til barnet, og bl.a. barnets beste muligens ikke har blitt tilstrekkelig vurdert. På en annen side så har analysen ovenfor vist at Høyesterett har hatt et særlig fokus på barn rettigheter og herunder rettssikkerhet, ved fastsettelsen av rekkevidden for det passive medvirkningsansvaret. Likevel kan det fremheves at vil være hensiktsmessig at lovgiver kommer på banen for en nærmere avklaring av dagen rettstilstand. Både av hensyn til barnets rettssikkerhet, men samtidig også omsorgspersonenes rettigheter.

²²⁵ HR-2019-2205-A avsnitt 110.

Referanseliste

Lover:

Lov 17. mai 1814, Kongeriketets Norges Grunnlov

Lov 22. mai 1902 om almindelig borgerlig straffelov.

Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova)

Lov 21.mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett.

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff.

Internasjonale Konvensjoner:

Den europeiske menneskerettskonvensjon (Convention for the protection of Human Rights and Fundamental Freedoms) av 4. november 1950.

Wien-konvensjonen om traktatretten (Vienna Convention on the law of treaties) av 23. mai 1969.

FNs konvensjon om barnets rettigheter (Convention on the Rights of the Child) av 20. november 1989.

Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence) av 11.mai 2011.

Forarbeider:

Ot.prp.nr.8 (1986-1987) Om lov om endring i barneloven § 30

NOU 2003: 31 Retten til et liv uten vold.

Ot.prp.nr.113 (2004-2005) Om lov om oppheving av løsgjengerloven og om endringer i straffeloven mv. (eget straffebud mot vold i nære relasjoner mv.)

Ot.prp.nr.22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20.mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)

Ot.prp.nr. 104 (2008-2009) Om lov om endringer i barnelova mv. (flytting, delt bosted, samvær, vold mv.)

Prop.97 L (2009–2010) Endringer i straffeloven 1902 mv. (skjerping av straffen for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd.

Dok.nr.16 (2011-2012) Rapport fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven.

NOU 2016: 16 Ny barnevernslov - Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse.

Prop.66 S (2016-2017) - Samtykke til ratifikasjon av Europarådets konvensjon av 11. mai 2011 om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-66-s-20162017/id2543782/> (Sist lest 15.des 2021)

NOU 2017: 12 Svikt og svik - Gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt.

Meld.St.19 (2018-2019) Folkehelsemeldinga: Gode liv i eit trygt samfunn.

NOU 2020:14 Ny barnelov - Til barnets beste.

NOU 2020: 4 - Straffelovrådets utredning nr. 1 Kriminalisering av deltakelse i og rekruttering til kriminelle grupper.

Generelle kommentarer fra FNs barnekomité:

Generell kommentar nr. 5 (2003) Generelle tiltak til gjennomføring av Konvensjonen om barnets rettigheter (artiklene 4 og 42 og artikkel 44 nr. 6)

Generell kommentar nr. 8 (2006) Barnets rett til beskyttelse mot fysisk avstraffelse og andre grusomme eller nedverdiggende former for straff (bl.a. artikkel 19, artikkel 28 nr. 2 og artikkel 37)

Generell kommentar nr. 13 (2011) Barnets rett til frihet fra alle former for vold.

Generell kommentar nr. 14 (2013) Barnets rett til at hans eller hennes beste skal være et grunnleggende hensyn (art. 3, para. 1)

Den europeiske menneskerettsdomstolen:

EMDs dom: Z and others v. The United Kingdom 10. mai 2001

EMDs dom: E and others v. The United Kingdom 26. November 2002

EMDs dom: A v. The United Kingdom 23. September 1998

EMDs dom: Neulinger and Shuruk v. Sveits 6. Juli 2010

EMDs dom: Paradiso and Camanelli v. Italy 24. Januar 2017

Høyesterettspraksis:

Rt.2005 s. 1567

Rt.2010 s. 949

Rt.2010 s. 129

Rt.2011 s. 1412

Rt.2012 s. 835

Rt.2013 s. 329

Rt.2013 s. 1015

Rt.2014 s. 695

Rt.2015 s. 93

HR-2017-2415-A

HR-2017-667-A

HR-2018-112-A

HR-2018-390-A

HR-2019-561-A

HR-2019-2205-A

HR-2019-621-A

HR-2019-1936-U

HR-2020-661-S

HR-2020-1343-A

Lagmannsrettpraksis:

LA-2012-92858

LA-2018-34208

LA-2018-172458

LA-2019-181796

LE-2019-181897

LB-2019-3681

LG-2019-30585

LA-2019-66048

LH-2020-181687

LE-2020-140009

Riksadvokatens rundskriv:

RA-2021-1 - Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2021.

Regjeringens handlingsplan:

Justis og beredskapsdepartementet «Frihet fra vold» Regjeringens handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner 2021-2024.

Litteratur:

Nygaard (2004) - Nygaard, Nils, Rettsgrunnlag og standpunkt, 2.utgave, Universitetsforlaget 2004.

Sæther (2016) - Sæther, Knut Erik, «Rettsavklaring og rettsutvikling – festskrift til Tore Schei», Universitetsforlaget 2016.

Aas (2017) - Aas, Geir og Tore Andersen, Mishandlingsbestemmelsen – En evaluering av loven mot mishandling i nære relasjoner jf. Strl. § 219 (§282/283) 2017.

Eskeland (2017) - Eskeland, Ståle, Strafferett, 5. utgave ved Alf Petter Høgberg, Cappelen Damm Akademisk 2017.

Kjølbrot (2017) - Kjølbrot, Jon Fridrik, «Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – For praktikere», 4.utgave, Jurist og økonomforbundets forlag, 2017.

Matningsdal (2017) - Matningsdal, Magnus, «Norsk spesiell strafferett», 2.utgave, Fagbokforlaget 2017.

Isdal (2018) - Isdal, Per, «Meningen med volden» 2.utgave 2018.

Skoghøy (2018) - Skoghøy, Jens Edvin A., «Rett og rettsanvendelse», Universitetsforlaget 2018.

Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) - Gröning, Linda, Erling Johannes Husabø og Jørn Jacobsen, «Frihet, forbrytelse og straff – En systematisk fremstilling av norsk strafferett», 2.utgave, Fagbokforlaget 2019.

Mæhle (2019) – Mæhle, Synne Sæther, «Straffeloven §§282 og 283 som verdimarkør» i «Integritet og ære - Festskrift til Henry John Mæland», Magnus Matningsdal og Asbjørn Strandbakken (red.), 1.utgave, Gyldendal 2019.

Jacobsen, Husabø, Gröning, Strandbakken (2020) – Jacobsen, Jørn, Erling Johannes Husabø, Linda Gröning og Asbjørn Strandbakken, - «Forbrytelser i utvalg: Straffelovens regler om voldsforbrytelser, seksualforbrytelser, formuesforbrytelser og narkotikaforbrytelser» 1.utgave, Fagbokforlaget 2020.

Kjørholt (2020) - Høstmælingen, Njål, Elin Saga Kjørholt, Kirsten Sandberg, «Barnekonvensjonen – Barns rettigheter i Norge», 4.utgave, Universitetsforlaget 2020.

Hennum (2020) - Høstmælingen, Njål, Elin Saga Kjørholt, Kirsten Sandberg, «Barnekonvensjonen – Barns rettigheter i Norge», 4.utgave, Universitetsforlaget 2020.

Haugli (2020) - Høstmælingen, Njål, Elin Saga Kjørholt, Kirsten Sandberg, «Barnekonvensjonen – Barns rettigheter i Norge», 4.utgave, Universitetsforlaget 2020.

Bendiksen og Haugli (2021) - Bendiksen, Lena R.L. og Trude Haugli, «Sentrale emner i barneretten», 4. utgave, Universitetsforlaget 2021.

Martnes (2021) – Martnes, Mona «Barnets beste - Rettighetens innhold i saker om opphold på humanitært grunnlag og utvisning», 1.utgave, Universitetsforlaget 2021.

Artikler:

Stang (2011) – Elisabeth Gording Stang «Alle former for vold mot barn er forbudt – og straffbart?», Kritisk juss 03/ 2011 vol. 37, s. 155-177.

Skoghøy (2016) - Skoghøy, Jens Edvin A., «Hvilken betydning har uttalelser av FNs menneskerettskomité og FNs barnekomité som rettskilder?», Foredrag på Nordisk høyesterettsdommerseminar, Oslo 14.–15. mars 2016.

Müller (2017) - Müller, Amrei, «En kort innføring i folkerettslig traktatolkning», Jussens Venner 04/2017 vol. 52, s. 222–259.

Holmberg (2020) – Holmberg, Torunn Salomonsen, «Kategoriseringen av omsorgspersoners passivitet og utilstrekkelige motvirkning som medvirkning – er merkelappen adekvat?» Tidsskrift for Strafferett (2020) nr. 4 s. 402–422.

Rapport:

Hafstad, Sofie Gertrud og Augusti, Else-Marie. (Red.), Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten: En nasjonal undersøkelse av ungdom i alderen 12 til 16 år, Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (Rapport 4/2019).

GREIVO (2020) - GREVIO (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence). Report submitted by Norway pursuant to Article 68, paragraph 1 of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. 17.september 2020.
<https://rm.coe.int/grevio-inf-2020-%2015/16809f9e09> (sist lest 15.des 2021)

Riksadvokatens rundskriv:

RA-2021-1 - Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2021.

Regjeringens handlingsplan:

Justis og beredskapsdepartementet «Frihet fra vold» Regjeringens handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner 2021-2024.

Lovkommentar:

Husabø (2021) – Husabø, Erling Johannes, Kommentarer til Lov om straff (straffeloven) § 15, 22.10.2021, https://lovdata.no/pro/COMMENT/karnov/2005-05-20-28_d1_k3_p15.n1/2 (sist lest 15.des 2021).

